

วนเกษตรยางพารา

RUBBER AGROFORESTRY

ผศ.ดร.ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี

Assist. Prof. Dr.Pramoth Kheowongsri

ดร.สุรชาติ เพชรแก้ว

Dr.Surachart Pechkeo

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

วนเกษตรยางพารา

RUBBER AGROFORESTRY

ผศ.ดร.ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี

Assist. Prof. Dr.Pramoth Kheowongsri

ดร.สุรชาติ เพชรแก้ว

Dr.Surachart Pechkeo

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
2558

ผลิตและเผยแพร่โดย:

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.)

ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ และอาคารบริหารวิชาการ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 074-282902 แฟกซ์ 074-282901

สนับสนุนโดย:

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พิมพ์ที่: โฟ-บาร์ด. 280/2 หมู่ 6 ถ.ปิ่นเกล้าฯ ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 089-6595338 โทรสาร 074-551133

ISBN: 978-616-271-439-9

พิมพ์ครั้งแรก: ตุลาคม 2560

จำนวน: 500 เล่ม

ห้องอธิบดีกรมป่าไม้
เลขที่รับ ๕๕๐
วันที่รับ ๒๓ มี.ค. ๒๕๕๖
เวลา ๑๓.๕๗.๕๕

เรื่องอธิบดีกรมป่าไม้
นายเจริงชัย ประยูรเวช
รับที่ กว ๒
วันที่ 23 มี.ค. 2556
เวลา ๑๐.๑๗ จ.ค.

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ ส่วนอำนวยการ โทร. ๕๑๐๓

ที่ ทส ๑๖๑๓.๐๑/๑๖๗

วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๖

เรื่อง การเฝ้ารับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสันติราษฎร์บำรุง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

เรียน อธิบดีกรมป่าไม้

๑. เรื่องเดิม

๑.๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดตรัง และจังหวัดพัทลุง ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๘ มกราคม ๒๕๕๖ โดยมีกำหนดการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสันติราษฎร์บำรุง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖

๑.๒ สำนักพระราชวัง ได้มีหนังสือ ที่ พว ๐๐๑๑ (สสท)/๔๕๐๒ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๕ แจ้งขอเชิญอธิบดีกรมป่าไม้เฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้ตามที่สำนักพระราชวังร่วมกับกรมป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖ ณ โรงเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสันติราษฎร์บำรุง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

๒. ข้อเท็จจริง

๒.๑ กรมป่าไม้ได้มอบหมายให้รองอธิบดีกรมป่าไม้ นายเจริงชัย ประยูรเวช พร้อมด้วยผู้อำนวยการสำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ ผู้อำนวยการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ (นครศรีธรรมราช) พร้อมด้วยคณะเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ร่วมเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๖ และได้มีการถวายรายงานโดยรองอธิบดีกรมป่าไม้ นายเจริงชัย ประยูรเวช เกี่ยวกับความก้าวหน้าการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

๒.๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีรับสั่งกับข้าราชการของกรมป่าไม้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สรุปได้ดังนี้

/ ๑) รับสั่งให้...

✓ ๑) รับสั่งให้ปลูกยางพาราโดยการใช้เมล็ด

✓ ๒) รับสั่งให้ส่งเสริมปลูกปาร่วมยาง ๒๐.๕๖๒ / ๒๐.๕๖๕.

๓) รับสั่งให้พัฒนาพื้นที่ป่าชายเลน โดยให้ศึกษาแนวทางจากการฟื้นฟูป่าชายเลน บริเวณปากน้ำเวฬุ บ้านท่าสอน ตำบลบ่อ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

✓ ๔) รับสั่งให้นำเด็ก เยาวชน เข้าไปศึกษาในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และให้จัดวิทยากรบรรยายความรู้ เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามความเหมาะสม ๕๖.๙๒๒
สงก.

๓. ข้อเสนอเพื่อพิจารณา

สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษพิจารณาแล้ว เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปตามรับสั่งของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เห็นควร

๓.๑ รับสั่งเรื่องแจ้งให้ทุกหน่วยงานได้ทราบและปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ มอบสำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษดำเนินงานตามพระราชดำริ โดยการประสานงานกับสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากเห็นชอบขอได้โปรดลงนามในร่างหนังสือที่เสนอมาพร้อมนี้

(นายสรนัธ จำปาศรี)

ผู้อำนวยการส่วนอำนวยการ
รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ
สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ

๒๐.๕๖๕.

พ่อแก้ว ทนทาน

๒๐๕๖
(นายวิรัช ประจวบวิชัย)
รองอธิบดีกรมป่าไม้

- ดำเนินการตาม ๕๖๕
และสั่งตาม ตาม ก้าว ๕๖๕
ดำเนินการในแง่ประจำ
- รวบรวมตาม ก้าว ๕๖๕ เป็นระเบียบ
๒๑ ๑๙๕ ๕๖
(นายบุญชอบ สุทธมนต์วงษ์)
อธิบดีกรมป่าไม้

คำนำ

แรงบันดาลใจให้เรียบเรียงหนังสือ “วนเกษตรยางพารา” เล่มนี้ขึ้น ก็เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันสนองพระราชดำริเกี่ยวกับการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในสวนยางพารา ตามบันทึกข้อความที่ ทส 1613.01/167 วันที่ 23 มกราคม 2556 ตามหนังสือที่ กษ 2002/1/0306 วันที่ 29 ตุลาคม 2557 ที่ให้ทุนสงเคราะห์ปลูกยางพาราแบบ 5 และตามแผนรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540 ที่ให้มีป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ ให้อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดด้านลบทั้งทางตรงทางอ้อม ที่มีผลชักนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจนของชาวสวนยางพาราและอาชีพอื่นด้วย ซึ่งวนเกษตรยางพาราเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหานี้ เนื่องจากเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ที่มีทั้งพืชปลูกทางการเกษตรและพืชป่าอื่น ๆ ทั้งที่เป็นไม้ยืนต้นและพืชล้มลุกร่วมกับการเลี้ยงสัตว์เป็นการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดขึ้นภายในสวนยางพารา เปรียบเสมือนสวนเสริมให้มีคลังอาหาร คลังยาสมุนไพร ในที่ดินเกษตรกร สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา และช่วยแก้ปัญหาสังคมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพราะสรรพสิ่งล้วนพันเกี่ยว จึงควรช่วยกันเร่งดำเนินการเพื่อประโยชน์ของมหาชนชาวไทย และเป็นแบบอย่างการทำสวนยางพาราที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมต่อไป

ผศ.ดร.ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี

ดร.สุรชาติ เพชรแก้ว

ตุลาคม 2558

สารบัญ

หลักการเหตุผล	8
1. สนวนยางพาราของคนไทยภาคใต้ในอดีต	10
2. สนวนยางพาราของไทยในปัจจุบัน	14
3. สนวนยางพาราของไทยในอนาคต	15
วนเกษตร	23
1. ความหมายของวนเกษตรจากนักวิชาการ	24
2. วัตถุประสงค์ของวนเกษตร	28
3. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวนเกษตร	30
วนเกษตรยางพารา	32
1. ตัวอย่างรูปแบบและโครงสร้างสวนวนเกษตร	33
2. แนวทางการสร้างสวนวนเกษตรยางพารา	39
3. ตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสวนวนเกษตรยางพารา	42
4. ตัวอย่างรูปแบบสวนวนเกษตรยางพาราแนวใหม่	49
สรุปและเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	64

สารบัญภาพ

- 1 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรดั้งเดิมแบบที่ 1 จากสวนวนเกษตร จ.จามบี ประเทศอินโดนีเซีย 34
- 2 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรดั้งเดิมแบบที่ 2 จากสวนวนเกษตร จ.จามบี ประเทศอินโดนีเซีย 35
- 3 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรประยุกต์แบบที่ 1 จากสวนวนเกษตร จ.นนทบุรี ของประเทศไทย 37
- 4 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรประยุกต์แบบที่ 2 จากสวนวนเกษตร จ.อุดรดิตถ์ ของประเทศไทย 37
- 5 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรสมัยใหม่ จากสวนวนเกษตร จ.สงขลา ของประเทศไทย 38
- 6 สวนวนเกษตรยางพาราของเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ภาคใต้ 44
- 7 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระยะปกติ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 78 ต้นต่อไร่ 50
- 8 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระยะปกติ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 84 ต้นต่อไร่ 51
- 9 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 1 ปลูกลายพาราสลับแถวเดี่ยวระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 42 ต้นต่อไร่ พืชร่วมไม้ยืนต้นอื่น 42 ต้นต่อไร่ และ พืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง 52
- 10 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 2 ปลูกลายพาราแถวคู่ระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 56 ต้นต่อไร่ พืชร่วมไม้ยืนต้นอื่น 28 ต้นต่อไร่ และ พืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง 53
- 11 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 3 ปลูกลายพาราแถวคู่ระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 54 ต้นต่อไร่ ไม้ยืนต้นอื่น 30 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง 54

- 12 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 4 55
ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 66 ต้นต่อไร่
สลัดใบในแถวไม้ยืนต้นอื่น 20 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนม/
ผักพื้นบ้าน/สัตว์เลี้ยง
- 13 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 5 56
ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 69 ต้นต่อไร่
สลัดใบในแถวไม้ยืนต้นอื่น 15 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนม/
ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง
- 14 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 6 57
ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 48 ต้นต่อไร่
ไม้ยืนต้นอื่นล้อมบังลม 24 ต้นต่อไร่ พืชแซมทนม/
ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง
- 15 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 7 58
ปลูกยางพาราเป็นแถบระยะ 4x8 เมตร มีต้นยางพารา
44 ต้นต่อไร่ ไม้ยืนต้นอื่นเป็นแนวบังลม 12 ต้นต่อไร่
และพืชแซมทนม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง
- 16 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 8 59
ปลูกยางพาราเป็นแถบระยะ 4x8 เมตร มีต้นยางพารา
48 ต้นต่อไร่ สลัดใบในแถวไม้ยืนต้นอื่น 15 ต้นต่อไร่
พืชแซมทนม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง
- 17 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 9 60
ปลูกยางพาราขยายแถวระยะ 5x4x14 เมตร มีต้นยางพารา
54 ต้นต่อไร่ สลัดใบในแถวไม้ยืนต้นอื่น 16 ต้นต่อไร่ และ
พืชแซมทนม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง
- 18 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 10 61
ปลูกยางพาราขยายแถวคู่ระยะ 5x3x10 เมตร มีต้นยางพารา
54 ต้นต่อไร่ ไม้ยืนต้นอื่นเป็นแนวบังลม 32 ต้นต่อไร่และ
พืชแซมทนม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

หลักการผลิต

ยางพารา (*Hevea brasiliensis* (Kunth) Mull. Arg.) เป็นพืชต่างถิ่นที่ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ได้นำเข้ามาปลูกในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2442-2444 โดยนำมาจากรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย มาปลูกในประเทศไทยที่ อ.กันตัง จ.ตรัง ต่อมานิยมปลูกกันมากขึ้นจึงได้แพร่กระจายไปสู่เกษตรกรในภาคใต้และภูมิภาคอื่นๆ ออกไปมากขึ้น เป็นลำดับ จนปัจจุบันนี้ยางพาราได้ถูกนำไปปลูกทั่วทุกภาคของประเทศแล้ว และประเทศไทยเป็นประเทศผู้นำในการผลิตและการส่งออกยางธรรมชาติได้มากที่สุดในโลกมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 คิดเป็นผลผลิตยางธรรมชาติประมาณ 1 ใน 3 (ร้อยละ 33.50) ของผลผลิต

ยางธรรมชาติทั้งโลก หรือประมาณปีละ 3.57 ล้านตัน ในขณะที่ปริมาณผลผลิตยางธรรมชาติทั้งโลกมีประมาณ 10.66 ล้านตัน ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 18.76 ล้านไร่ (เป็นพื้นที่ที่สามารถกรีดยางได้แล้วประมาณ 12.76 ล้านไร่) นับเป็นอันดับสองของโลก รองจากประเทศอินโดนีเซียที่มีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 21.53 ล้านไร่ (เป็นพื้นที่ที่สามารถกรีดยางได้แล้วประมาณ 17.31 ล้านไร่) ประเทศไทยส่งออกยางธรรมชาติออกสู่ตลาดต่างประเทศประมาณ 2.95 ล้านตัน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 36.42 ของปริมาณการส่งออกยางธรรมชาติของโลก ตลาดต่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ กลุ่มประเทศในยุโรป คิดเป็น 1.27, 0.34, 0.33, 0.20, 0.18, และ 0.22 ล้านตัน ตามลำดับ ซึ่งมีความต้องการใช้ยางพาราในปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยางพาราจึงมีความสำคัญต่อประเทศต่อเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตลอดจนกลุ่มการค้าที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ซื้อน้ำยางสด ผู้ซื้อยางแผ่น ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์จากยางธรรมชาติ เป็นต้น และการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมากเกินไปจนมีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบบ้างให้เกิดภัยธรรมชาติตามมา เช่น เกิดสภาวะภัยแล้งหรืออุทกภัยสร้างความเสียหายให้กับประเทศเป็นอย่างมาก และทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงทั้งในระดับนิเวศ ระดับพันธุกรรม และระดับชนิด เกิดผลเสียหายต่อภูมิคุ้มกันธรรมชาติ ภูมิคุ้มกันด้านอาหารจากพืชท้องถิ่น เป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และแผนส่งเสริมการรักษาคูณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ที่กำหนดให้มีระยะเวลาดำเนินการระหว่าง พ.ศ.2540-2559 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวข้องกับแนวทางการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนกับธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 การคิดหาทางออกร่วมกันเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาผลกระทบทางลบนี้ จึงมีความจำเป็นและควรริบเร่งดำเนินการอย่างเร่งด่วน

1. สวนยางพาราของคนไทยภาคใต้ในอดีต

การทำสวนยางพาราของไทยในอดีต มักเริ่มจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ป่าธรรมชาติทั่วไปในอดีตหักล้างถางพงมาเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวไร่ ถั่ว งา เผือก มัน ฯลฯ ก่อนเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราในปัจจุบัน และช่วงเริ่มต้นของการบุกเบิกทำไร่มักมีการปลูกยางพาราร่วมอยู่ด้วย ซึ่งการปลูกยางพาราในอดีตนั้นอาจเริ่มต้นที่การเก็บหาเมล็ดจากคนที่ปลูกก่อนหรืออาจถอนต้นกล้าข้างสองใบมาปลูกในพื้นที่ถือครองของตนเองจำนวนมากน้อยของการนำมาปลูกแต่ละครั้งคราวค่อยเป็นค่อยไป ขึ้นอยู่กับแรงงานและความสามารถของคนในครอบครัวที่พอจะทำได้ บางครั้งพบว่าต้นยางพาราที่ปลูกไว้ก่อนแพร่เมล็ดงอกเพิ่มขึ้นมาได้เองบ้าง จึงออกปนอยู่กับพรรณไม้ต่าง ๆ ในสวน ซึ่งต้นกล้ายางพาราที่งอกเองต้นไหนที่เกษตรกรต้องการก็เว้นไว้ บริเวณที่ต้นยางพาราเจริญเติบโตหนาแน่นเกินไปก็จะถอนออกบ้าง แล้วนำต้นกล้ายางพาราที่ถอนออกไปปลูกตำแหน่งอื่น ๆ ที่ต้นยางพารา งอกอยู่น้อยหรือเป็นพื้นที่ว่าง หรืออาจจะตัดสากออกทิ้งไปเสียบ้าง บางส่วนที่หนาแน่นเกินไป สวนยางพาราในอดีตจึงไม่ค่อยจะเป็นแถวเป็นแนวและต้นยางพารามีขนาดเล็กใหญ่ไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากปลูกเพิ่มหรือเว้นไว้ให้เจริญเติบโตต่างเวลากัน สวนยางพาราของเกษตรกรมีความสามารถสร้างรายได้หลายทาง เช่น จากน้ำยางพารา จาก

ผลไม้ท้องถิ่น จากของป่าต่างๆ เช่น สมุนไพร เห็ด สัตว์ป่า เป็นต้น เป็นการดำเนินชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติและพึ่งพาปัจจัยภายในท้องถิ่นของตนเองเป็นหลัก สามารถแยกขายได้ออกเป็น

(1) **รายฤดูกาล** เช่น สะตอ เหยียง เนียง เนียงนก ก่อ ประ ส้มแขก ละไม ลังแข ทูเรียน เห็ด ฯลฯ

(2) **รายเดือน** เช่น กล้วย มะพร้าว หน่อไม้ไผ่ตง หน่อไม้หนาม หน่อไม้ป่า หมาก เพกา ขนุน ฯลฯ

(3) **รายสัปดาห์** เช่น ปลีกล้วย ขิงข่า ใบตอง ยอดมะกรูด ยอดชะมวง ผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ ฯลฯ

(4) **รายวัน** เช่น ไม้กวาดก้านมะพร้าว ผลิตภัณฑ์จักสานต่างๆ จากลิเกา ก้านมะพร้าว ไม้ เป็นต้น

ชาวสวนยางพาราบางรายในอดีตดำเนินชีวิตแบบสมถะเรียบง่าย ทำงานทั้งวันอยู่ในสวน ตอนเช้ากรีดยาง ตอนสายเก็บน้ำยาง โกล้เที่ยงทำยางแผ่น จากนั้นพักผ่อนประมาณบ่าย 2 โมงเย็นก็เข้าทำงานในสวนต่อ เช่น ปลูกทุกอย่างที่บริโภคหรือที่ใช้ในครอบครัว กำจัดวัชพืช เป็นต้น เกษตรกรใช้เวลาทำงานอยู่ในสวนยางพาราประมาณ 8-9 ชั่วโมงต่อวัน สวนยางพาราของคนไทยในอดีตจึงเปรียบเสมือนตู้เย็นที่มีชีวิต เนื่องจากมีวัตถุดิบอาหารหลายชนิดสลับหมุนเวียนกันไปตลอดปี เมื่อเกษตรกรต้องการบริโภคสิ่งใดสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสวนยางพาราได้ตลอดเวลา เกษตรกรจึงมักเรียกกันเป็นคำพูดติดปากว่าอยากได้อะไรก็ไปหามาจากสวนป่า ยางพารา และในอดีตนั้นป่ายางพารามีอยู่มาก ผลิตผลทางการเกษตรที่ชาวสวนยางพาราสามารถหามาได้จากป่ายางพารา เอามาใช้เพื่อการยังชีพและสร้างรายได้เลี้ยงสมาชิกในครอบครัว หรือนำมาใช้สอยได้แก่

(1) **ผักพื้นบ้านที่เป็นไม้ยืนต้น** ซึ่งมีทั้งที่เกษตรกรตั้งใจปลูกไว้ให้มีในสวน เช่น สะตอ มะพร้าว ใผ่ตง ใผ่ป่า ใผ่หนาม มะปริง มะมุด มะไฟ ลิ้นแข ลองกอง มังคุด ขนุน ชะมวง ส้มแขก ส้มจี๊ด เหมียง ฯลฯ และพืชท้องถิ่นที่เจริญเติบโตเองจากการนำพาตามธรรมชาติ ซึ่งพืชบางชนิดชาวสวนยางพาราเว้นไว้ไม่ตัดฟันกำจัดออกไป เนื่องจากนำมาเป็นพืชยังชีพได้ เช่น เหยียง เนิยง เนิยงนก นาง ฉก (นิยมเรียกในภาคใต้ หรือ เนาะ (จ.ตรัง) หรือ ต้าว (ภาคเหนือ)) จิกน้ำ จิกสวน เพกา กระโดน เลียบ ไฟสามกอง ทัมมัง เทพธาโร สมุย แซะ ประ เตย หมากหมก เตยพรุ สีหรง เต่าร้าง สาคุ เป็นต้น

(2) **ผักพื้นบ้านที่เป็นไม้เถาว์** เช่น ยานนาง ตำลึง พาโหม กระทกรก น้ำเต้าไฟ มะระขี้นก มะเดื่อดิน ขลิ ส้มเกรียบ จอกทอก (กระดอกลง) หวายพุง หวายลิง เป็นต้น

(3) **ผักพื้นบ้านที่ล้มลุกหรือเป็นพืชข้ามปี** เช่น บุก อุดพิช บอนเต่า บอนส้ม ส้มกุ้ง ผักกูด ลำเท็ง (ผักกูดแดง) ผักหนาม ตาหลา กระวาน เหว่ กะทือ กระชาย เปราะ เป็นต้น

(4) **เห็ดที่งอกขึ้นเองในป่าตามฤดูกาลต่างๆ** เช่น เห็ดเผาะ (เห็ดยาง) เห็ดหูหนู เห็ดแครง เห็ดไข่ไก่ เห็ดโคน (เห็ดปลวก) เห็ดตับเต่า เป็นต้น

(5) **ไม้ใช้สอย** เป็นไม้ยืนต้นที่ชาวสวนยางพาราเว้นไว้ ไมโค่นออกไป และจะนำออกมาใช้ประโยชน์เมื่อถึงเวลาที่ต้องการ ใช้ประโยชน์เนื้อไม้ในภายหลัง เช่น กระทอนบ้าน ทุเรียนบ้าน ตำเสา พะยอม ยางนา จำปาป่า ตะเคียน สะเดา ก่อ เป็นต้น

(6) **ไม้ประดับ** พืชในสวนยางพาราบางชนิดปัจจุบันนิยม นำมาเป็นไม้ประดับตกแต่งภูมิทัศน์ เช่น บังคูนย์ หมากแดง จิ้ง (ยี่รู) กระพ้อ เต่าร้าง เตย สีหรง หางช้าง (เพชรหึง) ข้าวหอนางสีดา พรวนกขุ่ม เอื้องหมายนา เป็นต้น

(7) **ไม้สมุนไพร** ในป่ายางพารามีพืชหลายชนิดที่สามารถ นำมาใช้ในการรักษาโรค เนื่องจากมีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร เช่น ชิงคอกเดียว ไหลเผือก หญ้าริแพ หมากหมก โตไม้รูล้ม ฟ้าทะลายโจน มะแว้ง พรวนกขุ่ม หัวร้อยรู เป็นต้น

(8) **สัตว์ป่า** เนื่องจากในป่ายางพารามีความหลากหลายทาง ชีวภาพมาก จึงสามารถเกื้อกูลให้สัตว์ป่าเข้ามาอาศัยหลบภัยหรือ ทำรังวางไข่หลายประเภท เช่น ผึ้ง อูง (ชันโรง) มดแดง แอ้ ตะกวด กระรอก กระต๊าก กระจก ใก่ป่า นกต่างๆ เช่น นกหัวขวาน นกเป็ดน้ำ

นกขมิ้น นกโพระดก นกฮูก ฯลฯ และสัตว์หน้าดินต่าง ๆ เช่น ไล่เดือน กิ้งกือ แมงสาบป่า เป็นต้น ซึ่งสัตว์เหล่านี้สร้างประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น ใช้เป็นอาหาร ช่วยกำจัดศัตรูพืช ช่วยผสมเกสร พืชผลทางการเกษตร เป็นต้น

(9) **สัตว์เลี้ยง** ในสวนป่าบางพาราในอดีตมักมีสัตว์เลี้ยง ร่วมอยู่ด้วยหลายชนิด เช่น วัวบ้าน ไก่บ้าน แพะ แกะ หมูขี้พัว เป็นต้น โดยชาวสวนบางพาราอาจปล่อยให้หากินตามอิสระอยู่ ภายในสวน จึงเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช และ สัตว์เลี้ยงเหล่านี้สามารถขายเป็นรายได้เสริมและช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน ทางรายได้ให้กับครอบครัว

2. สวนยางพาราของไทยในปัจจุบัน

การทำสวนยางพาราของเกษตรกรในปัจจุบันแตกต่างจากอดีต ในหลายประการ เช่น การใช้เวลาทำงานอยู่ในสวน ความหลากหลาย ทางชีวภาพในสวน นั่นคือ เกษตรกรใช้เวลาในการทำงานกรีดยาง ประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวันต่อคน ในช่วงเวลา 1 ปีนั้น เกษตรกร สามารถกรีดยางได้เพียงประมาณ 180-200 วัน นอกเหนือจากนั้น ไม่ได้กรีดยาง เนื่องจากเป็นวันที่มีฝนตก ช่วงเทศกาล งานประเพณี ต่าง ๆ งานสังคม หรือเกษตรกรเจ็บป่วย เป็นต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เกษตรกรในปัจจุบันใช้เวลาทำงานในสวนยางพาราน้อยเกินไป ทำให้ มีเวลาว่างมากและเป็นสาเหตุช่องทางให้ใช้จ่ายเงินมากขึ้น จึงมักเป็น สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่มีวินัยทางการเงิน มีพฤติกรรมบริโภคนิยม ฟุ้งพำป๋จัจัยภายนอก มากเกินไป ทำลายระบบนิเวศย่อยภายในพื้นที่ทำกินของตนเอง (สวนยางพารา) ให้ลดลงมากขึ้น เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง พืชพรรณประจำถิ่นที่ใช้บริโภคยังชีพ ไม่ใช่สอย รวมทั้งการปลูก

ยางพาราตามพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น ปลูกตามบริเวณที่มีความลาดชันมากเกินไป (เกินกว่าร้อยละ 35) ปลูกตามบริเวณสองฟากริมฝั่งคลอง เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติที่ถูกต้องควรเว้นพื้นที่บริเวณเหล่านี้ไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือเว้นไว้เป็นแนวป้องกันการกร่อนดินหรือการถูกชะล้างพังทลายของดินลงสู่ทางน้ำ ฯลฯ เมื่อพื้นที่เหล่านี้ลดลงจึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม การปลูกยางพาราในปัจจุบันจึงมีส่วนทำให้เกิดผลกระทบในทางลบด้านต่างๆ ทั้งทางตรงทางอ้อมเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยความถี่ของการเกิดและระดับความรุนแรงของผลกระทบดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ชักนากลับไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจของชาติและความยากจนของประชาชนตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายและแผนเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยให้แบ่งชั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินตามความเหมาะสม (แบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ) ให้มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ ให้มีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาแต่ยังมีอาจเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากนัก และผลกระทบยิ่งทวีระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้น ดังพบเห็นได้ตามสื่อสาธารณะทั่วไป เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย วาตภัย เป็นต้น และเป็นเหตุให้เกษตรกรชาวสวนยางพารา ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการประสบปัญหาการสูญเสียรายได้ เงินใช้จ่ายไม่พอเพียง เกิดความยากจน เกิดความทุกข์ เกิดปัญหาสังคม เป็นต้น

3. สวนยางพาราของไทยในอนาคต

จากผลการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในสวนยางพาราโดยนักวิชาการสหสาขา เช่น ไววิทย์ บุรณธรรม, สมพงษ์ คงศรีพันธ์, มณฑล จำเริญพฤกษ์, ณัฐวัฒน์ คลังทรัพย์, พงศา ชูแนม,

ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี, ประกาศ สว่างโชติ, สาละ บำรุงศรี, เยาวนิจ กิตติธรรกุล, วีรพันธ์ พิษณุพนัส, กำราบ พานทอง และเกษตรกร ชาวสวนยางพารา เช่น ประยงค์ คงนคร, วิฑูลย์ หนูเสน, คำนึ่ง นวลมณี, สุชาติ ณ สงขลา, โกญจนาท รจนาสุวรรณ, อภินันท์ หมัดหลิ, หมัดฉา หนูหมาน, สัน เส้นหละ, รุ่งรัต แก้วอ่อน, กมล สามห้วย, อาทร สุขสว่าง ฯลฯ กล่าวโดยสรุป พบว่า ในสวนยางพารา ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ต้นยางพาราร่วมอยู่กับพืชอื่นๆ ด้วยนั้น สามารถช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นได้มากกว่าสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ซึ่งโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ที่ต้องการให้คนไทยเกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของความหลากหลายพันธุกรรมพืช และให้ร่วมคิดร่วมปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ทั่วถึงกัน และถือว่าเป็นนิมิตหมายดีที่จะช่วยให้เกิดประโยชน์จากการใช้ที่ดินร่วมกัน ที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ได้เล็งเห็นความสำคัญในพระราชดำรินี้ด้วย จึงได้มีนโยบายให้ยกเลิกหนังสือที่ กษ 2002/1/ว 46 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2544 แล้วกำหนดหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติในการให้สงเคราะห์ ปลูกแทนแบบเกษตรผสมผสาน (แบบ 5) ตามหนังสือที่ กษ 2002/1/0306 วันที่ 29 ตุลาคม 2557 ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ปฏิบัติ มีดังนี้

(1) การให้การสงเคราะห์แบบผสมผสาน หมายถึง “การให้การสงเคราะห์ปลูกแทนที่มีกิจกรรมทางการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไป ภายในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการผสมผสานระหว่างกิจกรรมดังนี้ พืช+พืช พืช+ปศุสัตว์ พืช+ประมง

และพืช+ปศุสัตว์+ประมง โดยมียางพันธุ์ดี หรือไม้ยืนต้นที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นพืชหลัก”

(2) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้การสงเคราะห์ปลูกแทนแบบเกษตรผสมผสาน

(2.1) การสำรวจจริงวัด อนุญาตให้ไม่ต้องตัดเนื้อที่กรณีสวนยางเดิมมีไม้ป่า ไม้หวงห้าม หรือไม้ยืนต้นอื่นที่ผู้รับการสงเคราะห์ไม่ประสงค์ที่จะโค่นออก

(2.2) การปลูกแทนแบบเกษตรผสมผสาน สามารถปลูกแทนด้วยยางพันธุ์ดีหรือไม้ยืนต้นเป็นพืชร่วม รวมทั้งการทำปศุสัตว์และการประมง โดยมียางพันธุ์ดีหรือไม้ยืนต้นเป็นพืชหลักและพืชของรวมกันแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ชนิด ปลูกเต็มเนื้อที่ที่ได้รับอนุมัติให้การสงเคราะห์ ทั้งนี้ ถ้าปลูกยางพันธุ์ดีเป็นพืชหลักต้องมีจำนวนต้นยางไม่น้อยกว่า 40 ต้นต่อไร่ และมีระยะปลูกสม่ำเสมอ

(2.3) กรณีที่ผู้รับการสงเคราะห์ต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร อนุญาตให้ไม่ต้องตัดเนื้อที่แหล่งน้ำได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของเนื้อที่ทำจริง

(2.4) สำหรับกิจกรรมที่จำเป็นต้องสร้างโรงเรียนทางการเกษตร จะต้องไม่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและจำนวนต้นของพืชหลัก

(2.5) ให้จัดวงงานเกษตรผสมผสาน ทั้งค่าแรง ค่าวัสดุ และค่าพันธุ์ ตามความจำเป็น และสอดคล้องกับกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยพิจารณาเทียบเคียงหรือให้ใช้อัตราการจ่ายสงเคราะห์ปลูกแทนแบบ 1 ในกรณียางพันธุ์ดีเป็นพืชหลัก หรือแบบ 3 ในกรณีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลัก เพื่อบันทึกในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (ระบบ AFR) แทนก็ได้

(2.6) กรณีผู้รับการสงเคราะห์ปลูกแทนแบบ 1, 2 และ 3 มีความประสงค์ขอเปลี่ยนแปลงการปลูกแทนมาเป็นแบบ 5 และได้รับเงินหรือวัสดุสงเคราะห์ไปแล้วบางส่วน ให้นำเงินที่จ่ายไปแล้วในแบบเดิมมาหักออกจากยอดเงินสงเคราะห์แบบ 5 เหลือจากนั้นให้นำมาจัดดวงงานใหม่ทั้งหมดรวมทั้งในกรณีกลับกัน

(2.7) การนำเงินสงเคราะห์มาจัดดวงงาน ตามข้อ (2.5) และ (2.6) ถ้ามียางพันธุ์ดีเป็นพืชหลัก ต้องจัดให้ได้ระยะเวลาในการให้สงเคราะห์ 7 ปี และถ้ามีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลัก ต้องจัดให้ได้ระยะเวลาในการให้การสงเคราะห์ 4 ปี กรณีเมื่อจัดดวงงานแล้วเงินไม่พอให้ผู้รับการสงเคราะห์ออกเงินสมทบ

(2.8) ยกเว้นกรณีผู้รับการสงเคราะห์ปลูกแทนแบบ 4 ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการปลูกแทนเป็นแบบ 5 ได้ รวมทั้งในกรณีกลับกัน

(3) ขั้นตอนการพิจารณาอนุมัติให้การสงเคราะห์ปลูกแทนแบบเกษตรผสมผสาน

(3.1) ให้ระบุข้อความ “เกษตรผสมผสาน (แบบ 5)” เพิ่มเติมให้ชัดเจนในบริเวณด้านบนของแบบคำขอรับการสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทน (ส.ก.ย.1) และแบบรายงานการสำรวจตรวจสอบเพื่อการปลูกแทน (ส.ก.ย.2)

(3.2) ให้ระบุเพิ่มเติมในแบบ ส.ก.ย.2 ข้อ 9 หัวข้อการอนุมัติเพื่อการปลูกแทน ความว่า “เกษตรผสมผสาน โดยมียางพันธุ์ดีเป็นพืชหลัก” หรือ “เกษตรผสมผสาน โดยมีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลัก” อย่างใดอย่างหนึ่งให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นข้อมูลบันทึกในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (ระบบ AFR)

(3.3) ร่วมกับผู้บริหารสงเคราะห์จัดทำแผนผังฟาร์ม โดยระบุชนิดพืช จำนวนต้น ระยะปลูก และกิจกรรมต่างๆ ภายในสวนสงเคราะห์ รวมทั้งรายละเอียดการจัดวางตามหลักเกณฑ์ ข้อ (2.5) และ (2.6) แล้วแต่กรณี แนบมาพร้อมกับแบบ ส.ก.ย.2 นำเสนอ ผ.ปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาและนำเสนอ ผอ.สกย.จ./ ห.สกย.อ./ห.ศปจ. เพื่ออนุมัติให้การสงเคราะห์

(3.4) กรณีกำหนดให้ไม้ยืนต้นชนิดที่อยู่นอกเหนือจากที่สำนักงานฯ กำหนดเป็นพืชหลัก ต้องเสนอ ผอ.สกย. พิจารณาอนุมัติให้การสงเคราะห์

(4) การรายงานผลการให้การสงเคราะห์

(4.1) ให้ใช้รายงานการตรวจสอบสงเคราะห์ในหนังสือประจำตัวผู้ได้รับการสงเคราะห์ปลูกแทน งวดที่ 1, 2 และงวดที่พ้นสงเคราะห์ และรายงานการตรวจสอบระบบกลุ่มงวดปกติ งวดที่ 3 ถึงงวดก่อนพ้นสงเคราะห์

(4.2) การรายงานในหนังสือประจำตัวผู้ได้รับการสงเคราะห์ปลูกแทน ให้รายงานดังนี้

(4.2.1) กรณียางพันธุ์ดีเป็นพืชหลักให้รายงานจำนวนต้น และขนาดเฉลี่ยของจำนวนต้น ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีขนาด/ทรงพุ่ม/สูง ชั้น/ชม.

(4.2.2) กรณีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลักให้รายงานจำนวนต้น และเปอร์เซ็นต์ความเจริญเติบโต คือ งามดีร้อยละ ไม่งามร้อยละ ของจำนวนไม้ยืนต้นที่คงเหลือ ณ วันตรวจ (รวมร้อยละ 100)

(4.2.3) กรณีการปลูกพืชคลุม พืชแซม พืชร่วม/
พืชรอง และกิจกรรมอื่นๆ ให้รายงาน
เพิ่มเติมให้ชัดเจน

(4.3) การรายงานการตรวจสอบระบบกลุ่ม ให้รายงาน
จำนวนต้นและความเจริญเติบโตของพืชหลัก (ยางพันธุ์ดีหรือ
ไม้ยืนต้น) พืชคลุม พืชแซม พืชร่วม/พืชรอง และกิจกรรมอื่นๆ
เพิ่มเติมให้ชัดเจน

(5) เกณฑ์การผ่านงวดและการส่งจ่ายเงิน

(5.1) การผ่านงวด กรณียางพันธุ์ดีเป็นพืชหลัก

(5.1.1) จำนวนต้นยางร้อยละ 70 ขึ้นไป ของ
จำนวนต้นยางที่คงเหลือ ณ วันตรวจ
ต้องมีขนาดเป็นไปตามมาตรฐานการ
เจริญเติบโตของการปลูกแทน แบบ 1

(5.1.2) จำนวนต้นยางที่คงเหลือ ณ วันตรวจ
ต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวน
ต้นยางที่ปลูก แต่ต้องไม่น้อยกว่าไร่ละ
40 ต้น

(5.2) การผ่านงวด กรณีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลัก

(5.2.1) จำนวนไม้ยืนต้นร้อยละ 70 ขึ้นไป ของ
จำนวนไม้ยืนต้นที่คงเหลือ ณ วันตรวจ
ต้องมีความเจริญเติบโตปานกลาง

(5.2.2) จำนวนไม้ยืนต้นที่คงเหลือ ณ วันตรวจ
ต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวน
ต้นยางที่ปลูก

(5.3) การส่งจ่ายเงิน (ค่าแรงและวัสดุ) ให้จ่ายเป็นเงิน เข้าบัญชีธนาคารผู้รับการสงเคราะห์เท่านั้น ตามรายการจัดวงงาน ข้อ (3.3)

(6) วิธีปฏิบัติทางการเงินและบัญชี

(6.1) ให้นำจำนวนเงินที่ได้รับอนุมัติทั้งหมด ซึ่งปรากฏ อยู่ในบัตรบัญชีรหัส 2/53 มาจัดวงงานเกษตรผสมผสาน และ ปรับปรุงในระบบบัญชีสงเคราะห์รายตัว (ระบบ R) โดยใช้รหัสเหตุผล 114 ไม่ต้องจัดทำใบผ่านสมุดรายวัน เนื่องจากจำนวนเงินเพิ่มและเงินลดเท่ากัน

(6.2) กรณีเปลี่ยนแปลงการปลูกแทนจากแบบ 1, 2 และ 3 เป็นแบบ 5 รวมทั้งในกรณีกลับกัน ให้ใช้รหัสเหตุผล 071 และจัดวงงานใหม่ทั้งหมด และปรับปรุงในระบบ R โดยใช้รหัส เหตุผล 112 ไม่ต้องจัดทำใบผ่านสมุดรายวัน เนื่องจากจำนวนเงินเพิ่มและเงินลดเท่ากัน

(6.3) วิธีการคำนวณเงินคงเหลือในกรณีการเปลี่ยนแปลงการปลูกแทน ให้คำนวณจากยอดจำนวนเงินอนุมัติหักด้วย ยอดเงินจ่าย เป็นยอดเงินคงเหลืออยู่ในรหัส 2/53 ซึ่งเท่ากับยอดเงินคงเหลือของแบบการปลูกแทนเดิม เนื่องจากอัตราการจ่าย สงเคราะห์เท่ากัน ไม่ต้องจัดทำใบผ่านสมุดรายวัน

(7) การบันทึกข้อมูลในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (ระบบ AFR)

(7.1) การบันทึกข้อมูลในระบบรับคำขอและอนุมัติ การสงเคราะห์ (ระบบ A) ให้บันทึกหน้าจอบ ส.ก.ย.2 ส่วน ค. ข้อ 9 ให้เลือกแบบปลูกแทน แบบ 5 (เกษตรผสมผสาน โดยมียาง พันธุ์ดีเป็นพืชหลัก) หรือ แบบ 5 (เกษตรผสมผสาน โดยมีไม้ยืนต้น เป็นพืชหลัก) ตามข้อ (3.2)

(7.2) การบันทึกข้อมูลในระบบตรวจสอบและติดตาม
สวนสาธารณะ (ระบบ F) หลังจากอนุมัติจะได้แบบปลูกแทนเกษตร
ผสมผสานตามระบบ A กรณีอนุมัติเป็นแบบ 5 (เกษตรผสมผสาน
โดยมียางพาราดีเป็นพืชหลัก) จะตั้งงวดตรวจสอบตั้งแต่งวดที่ 1 ถึง
งวดที่ 8 และการบันทึกรายงานการตรวจสอบเหมือนการปลูกแทน
ด้วยยางพาราดี (แบบ 1) และกรณีอนุมัติเป็นแบบ 5 (เกษตร
ผสมผสาน โดยมีไม้ยืนต้นเป็นพืชหลัก) จะตั้งงวดตรวจสอบตั้งแต่
งวดที่ 1 ถึงงวดที่ 5 และการบันทึกรายงานการตรวจสอบเหมือนการ
ปลูกแทนด้วยไม้ยืนต้นที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ (แบบ 3) สำหรับ
การจัดวงงานหรือเปลี่ยนแปลงการปลูกแทน ให้ดำเนินการตามปกติ
เช่นเดียวกันกับแบบปลูกแทนอื่นๆ

(7.3) การบันทึกข้อมูลในระบบบัญชีสาธารณะรายตัว
(ระบบ R) หลังจากอนุมัติจะได้แบบปลูกแทนเกษตรผสมผสาน
ตามแบบ A สำหรับการจัดวงงานเกษตรผสมผสานหรือการจัด
วงงานใหม่ทั้งหมด กรณีการเปลี่ยนแปลงการปลูกแทน ให้ดำเนินการ
ตามวิธีปฏิบัติทางการเงินและบัญชี ตามข้อ (6)

เกี่ยวกับการปลูกสร้างสวนยางพาราของประเทศไทย
ปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าเป็นโอกาสดีมากที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์
การทำสวนยางได้เปิดช่องทางให้มีการขอทุนสงเคราะห์แบบ 5
ขึ้นมาตามกล่าวข้างต้น แต่จะให้เห็นเป็นรูปธรรมเร็วหรือช้านั้น
ยังต้องขึ้นอยู่กับนโยบายที่จะต้องมีการผลัดดันและสร้าง
แรงจูงใจ ที่จะให้ร่วมกันดำเนินการบนพื้นฐานความเข้าใจได้อย่างไร
ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็คงจะต้องนำมาวิเคราะห์ตามเหตุผลความจำเป็น
และความเป็นประโยชน์ทั้งต่อสังคม ต่อตนเอง และต่อสิ่งแวดล้อม
ในระดับภูมิภาค ก็จะได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมตามมาอีก
มากมาย

ววนเกษตร (Agroforestry)

ววนเกษตรในด้านวิชาการเป็นวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพืชยืนต้น พืชข้ามปี พืชล้มลุก สัตว์เลี้ยง และสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการผลิตในหน่วยพื้นที่เดียวกัน มีประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม และช่วยให้เกิดความยั่งยืนได้ในระบบการผลิต ปัจจุบันนักวิชาการ มีแนวคิดที่จะนำเอาเทคโนโลยีทางด้านววนเกษตร มาประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาความยากจนและปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก จึงได้มีการศึกษาหาแนวทางนำเอาระบบววนเกษตรเข้าไปร่วมการใช้ประโยชน์ที่ดิน รูปแบบต่างๆ เนื่องจากเชื่อว่าววนเกษตรเป็นรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติทั้งในระดับไร่นาและป่าไม้ จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรนานาชาติขึ้นเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนด้านการเงินและการวิจัย โดยใช้ชื่อว่า สถาบันวิจัยววนเกษตรนานาชาติ (International Council for Research in Agroforestry) เรียกชื่อย่อเป็นภาษาอังกฤษว่า

“ICRAF” สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา สำนักงานย่อยแห่งภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ตั้งอยู่ที่เมืองโบโกร์ ประเทศอินโดนีเซีย สำนักงานหน่วยประสานงานย่อยของ ICRAF ในประเทศไทยตั้งอยู่ที่ จ.เชียงใหม่

1. ความหมายของวนเกษตรจากนักวิชาการ

ตัวอย่างความหมายของคำว่า “วนเกษตร” ตามข้อคิดเห็นของนักวิชาการและองค์กรต่างๆ ที่เริ่มต้นบุกเบิกด้านวนเกษตร เช่น

J.G. Bene รายงานว่า วนเกษตร คือ การทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อที่ดินในด้านการช่วยเพิ่มผลผลิตรวมซึ่งต้องประยุกต์ดัดแปลงให้เข้ากับวิถีชีวิตและวิธีการปฏิบัติของราษฎรในท้องถิ่นนั้นๆ

สะอาด บุญเกิด รายงานว่า Agroforestry มาจากคำภาษาลาติน คือ Agricultura รวมกับคำภาษาอังกฤษ คือ Forestry ซึ่งคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรียกรวมกันเป็นภาษาไทยว่า “วนเกษตร” ให้ความหมายตรงกับคำว่า Agroforestry แต่สำนักงานราชบัณฑิตยสภายังมีได้ให้คำบัญญัติที่เป็นภาษาไทย ปัจจุบันนี้มีการพูดถึงวนเกษตรกันมากขึ้นในกลุ่มนักวิชาการต่างๆ เช่น การทำเกษตรป่าไม้ การทำเกษตรแบบป่า การทำเกษตรทางเลือก การทำไร่นาสวนผสม การทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น ซึ่งตามที่กล่าวมาข้างต้นมีหลักปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน

F. Halle รายงานว่า วนเกษตร คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินเกี่ยวข้องกันทั้งศาสตร์ ศิลป์ และภูมิปัญญาในการปลูกไม้ยืนต้นกับพืชอื่นๆ ผสมกัน โดยอาจจะเลี้ยงปศุสัตว์ร่วมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากที่ดินผืนนั้นๆ จะมีมากกว่าการปลูกพืชเพียง

อย่างเดียว ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชพรรณ ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ ลดความเสี่ยงจากความเสียหายของผลผลิตสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในท้องถิ่นได้มาก

World Agroforestry Center หรือ International Council for Research in Agroforestry (ICRAF) รายงานว่า วนเกษตร คือ แนวทางการใช้ที่ดินที่มีการผสมผสานอย่างเหมาะสมระหว่างไม้ยืนต้นกับการผลิตพืชและการเลี้ยงสัตว์ เป็นวิธีที่มีศักยภาพในการให้อาหาร เนื้อเป็ลิ่ง และผลิตผลอื่น ๆ แก่ครอบครัว ในขณะที่เดียวกันวนเกษตรจะทำให้ผลผลิตยั่งยืน (Sustained Productivity) จากทรัพยากรธรรมชาติพื้นบ้าน เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ป้องกันการกร่อนของดิน เป็นการช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ปลูกพืชและสัตว์เลี้ยง

J.B. Raintree รายงานว่า วนเกษตร เป็นวิทยาศาสตร์ที่จะปิดช่องว่างการกสิกรรมและการป่าไม้ เป็นการผสมผสานการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องร่วมกัน เช่น การนำพืชยืนต้นพืชล้มลุก พืชข้ามปี และการเลี้ยงสัตว์มารวมกันบนพื้นที่เดียวกัน เพื่อหวังผลผลิตจากหลาย ๆ สิ่งดังที่กล่าวมาข้างต้นบนพื้นฐานของผลผลิตต่อเนื่องตลอดไป

K.F.S. King และ M.T Chandler รายงานว่า วนเกษตรเป็นระบบการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มผลผลิตทั้งหมดจากที่ดินนั้นรวมกัน ไม่ว่าจะเป็นการกสิกรรม ป่าไม้ หรือปศุสัตว์จะเป็นไปในทางสลับกันหรือผสมผสานกันก็ได้ และการนำเอาวิธีนี้ไปใช้ควรจะมีผลผสมกลมกลืนกันกับวิธีการที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะสามารถปฏิบัติได้

P.K.R. Nair รายงานว่า วนเกษตร เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคมและนิเวศวิทยาโดยการผสมผสานการปลูกไม้ยืนต้น ไม่ว่าจะเป็นพืชเกษตร พืชป่าไม้ หรือร่วมกับปศุสัตว์ ในหน่วยพื้นที่เดียวกัน จะเป็นไปได้ในทางสลับกันหรือผสมผสานกันก็ได้ วิธีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบนี้ควรจะกลมกลืนกับวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชนเป็นหลัก

R.A.A. Oldeman รายงานว่า วนเกษตร ไม่เป็นระบบใดระบบหนึ่ง แต่เป็นหลักการทั่วๆ ไปที่มีใช้อยู่แล้ว ซึ่งมีผลทางด้านนิเวศวิทยา คุณภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ โดยผลทางชีวภาพ อันเกิดจากการปลูกพืชหมุนเวียนอายุสั้นและอายุยาวกับการเลี้ยงสัตว์ และการปรับให้เข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น เกษตรกรลดอัตราเสี่ยงภัยเนื่องจากได้รับประโยชน์ผสมผสานหลายชนิด

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รายงานว่า วนเกษตรเป็นระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีการปลูกไม้ยืนต้นหรือไม้พุ่มกับการกสิกรรมหรือหญ้าอาหารสัตว์และปศุสัตว์ เพื่อหวังผลที่จะได้ผลผลิตสูงสุดโดยรักษาและปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดีขึ้น

ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี รายงานว่า วนเกษตร เป็นภูมิปัญญาการเพาะปลูกและใช้ประโยชน์พืชพรรณกับการเลี้ยงสัตว์ในที่ดินทำกิน ถ้ายทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนๆ แต่เมื่อเข้าสู่ยุคเกษตรกรรมที่ต้องแข่งขันการผลิต พื้นที่วนเกษตรได้ถูกคุกคามให้ลดน้อยถอยลงเป็นลำดับ คนยุคใหม่เริ่มไม่รู้จัก และเมื่อประมาณสี่สิบปีที่ผ่านมา สภาวะสิ่งแวดล้อมโลกเกิดผลกระทบด้านลบส่งผลต่อเศรษฐกิจและ

สังคม “วนเกษตร” ได้ถูกนำกลับมากล่าวถึงใหม่อีกครั้ง บนพื้นฐานของการต้องเข้าใจระบบนิเวศ และการนำความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงเป็นเรื่องที่คนทั่วไปให้ความสนใจในปัจจุบัน เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการจะนำเอาวนเกษตรกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในอนาคตนั้น ต้องเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและองค์กร ความชอบและความต้องการของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อไป

ตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นเด่นชัดว่า “วนเกษตร” มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งแวดล้อม การเกษตรและภูมิคุ้มกันทางอาหาร การแก้ปัญหาความยากจนและไม่ใช้สอยคุณภาพชีวิตของเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งการจะอธิบายความหมายของวนเกษตรให้เกษตรกรเข้าใจนั้น ต้องมีความละเอียดอ่อนและต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มประชากรที่ต้องการสื่อความหมาย เช่น หากจะอธิบายสื่อความหมายให้กับสถาบันการศึกษาและสถาบันการวิจัยต่างๆ ควรอธิบายเป็นเชิงวิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของการเกษตรกรรม หากอธิบายสื่อความหมายแก่ครูหรือนักการศึกษาในท้องถิ่น ควรกล่าวถึงภาพรวมเกี่ยวกับระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการจัดการที่ดินทำกิน ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพชีวิต และหากอธิบายความหมายวนเกษตรแก่ประชาชนหรือเกษตรกรทั่วไป ควรกล่าวถึงการทำการเกษตรแบบผสมผสานและการเลี้ยงสัตว์ที่เกื้อกูลกัน เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของวนเกษตร

วัตถุประสงค์หลักของวนเกษตรที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย และสนับสนุนให้นำเอาวิธีการของวนเกษตรออกมาใช้นั้น มีดังนี้

(1) เพื่อต้องการช่วยแก้ปัญหาความยากจน เนื่องจากการปฏิบัติตามระบบวนเกษตรในขั้นต้นจะช่วยแก้ไขหรือลดระดับความรุนแรงของความต้อการพื้นฐานได้ เช่น อาหารและพืชประกอบอาหารต่างๆ เนื่องจากการทำวนเกษตรทำให้สามารถผลิตได้เอง สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อหาโดยไม่จำเป็น และลดความเสี่ยงจากการบริโภคพืชผักและอาหารที่มีสารพิษ ซึ่งเป็นต้นเหตุของโรคมัยและจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพอนามัย

(2) เพื่อช่วยให้ประชาชนที่มีที่ดินน้อยหรือแปลงขนาดเล็กสามารถผลิตอาหารที่หลากหลายชนิด แล้วนำมาใช้บริโภคภายในครัวเรือนได้ เป็นการลดความเสี่ยงและช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตจากการเพาะปลูกของตนเอง

(3) เพื่อช่วยแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเกิดความยากจน เนื่องจากลักษณะโครงสร้างและความหลากหลายในระบบวนเกษตรส่งเสริมให้ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นได้

(4) เพื่อช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากวิธีการปฏิบัติในระบบวนเกษตรมุ่งเน้นความสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และแบ่งเบาภัยพิบัติจากสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น เกื้อกูลกันคล้ายระบบธรรมชาติ

(5) เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคารขาดแคลนไม้ใช้สอยที่มีผลมาจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนไม้ใช้สอยสำหรับการซ่อมแซมต่อเติมที่อยู่อาศัย โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ เครื่องมือการเกษตร ฯลฯ ซึ่งในระบบวนเกษตรจะได้ไม้ใช้สอยจากพืชที่ร่วมระบบ เมื่อเวลาต้องการสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เป็นต้น

(6) เพื่อช่วยแก้ปัญหาคารขาดแคลนไม้เชื้อเพลิง วัตถุประสงค์นี้จะเน้นที่ไม้พื้น เนื่องจากวิธีการของระบบวนเกษตรมีพืชยืนต้นรวมอยู่ในระบบด้วย ลำต้น กิ่งก้านสาขาที่แห้งหรือเกิดจากการตัดแต่งขยายระยะพืชที่ปลูกสามารถนำไปเป็นเชื้อเพลิงได้

3. หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวนเกษตร

หน่วยงานและองค์กรหลักสำคัญที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนผลักดันเกี่ยวกับวนเกษตร ได้แก่

3.1 Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)

เป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนา เพื่อฟื้นฟูปศุภพการป่าไม้และเชื้อเพลิง การขาดแคลนอาหาร และการแก้ปัญหาความยากจน สำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี

3.2 International Development Research Center (IDRC)

เป็นศูนย์การค้นคว้าวิจัยการพัฒนาระหว่างชาติเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในเขตร้อน ป่าไม้ อาหาร และคน หน่วยงานนี้ มุ่งเน้นผลักดันให้จัดองค์กรทางด้านระบบวนเกษตร จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงาน ICRAF ขึ้นที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปี พ.ศ.2520 สำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงออกตาวา ประเทศแคนาดา

3.3 International Council for Research in Agroforestry (ICRAF) หรือสถาบันวิจัยวนเกษตรระหว่างชาติ

โดยคณะกรรมการของ IDRC มีความเห็นว่า ICRAF ควรจะตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ดังนั้น เมื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ แล้วจึงลงความเห็นว่าควรจัดตั้งที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา และปัจจุบันสถาบันนี้ได้ขยายความรับผิดชอบเป็นสถาบันวนเกษตรโลก (World Agroforestry Center) แต่ยังคงใช้ชื่อย่อว่า ICRAF อยู่เช่นเดิม

3.4 Centro Agronómico Tropical de Investigación y Enseñanza (CATIE)

เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ผูกอบรวมมือร่วมงานและแสดงผลงานของศูนย์หรือสถาบัน และเรื่องเกี่ยวกับชนบทที่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ขนาดเล็ก ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การใช้ที่ดินที่อยู่ในที่สูงชัน สถาบันนี้มีการค้นคว้าทดลองและวิจัยเกี่ยวกับวนเกษตรเองหรือมีความร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ดังนั้น ผลงานที่เกี่ยวกับวนเกษตรของ CATER จึงแพร่หลายอย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติ

3.5 The University of the United Nations (UNU)

เป็นแนวความคิดของนายอูตัน (U Thant) ในสมัยที่ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนเนื่องจากขาดเหตุผลบางประการ ต่อมาประเทศญี่ปุ่นให้การสนับสนุนเงินทุน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เพื่อการจัดตั้ง UNU ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2518 และต่อมาในปี พ.ศ. 2522 เพิ่มทุนสนับสนุนเป็น 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เพื่อให้การสนับสนุนเกี่ยวกับความอดอยากของประชากรโลก การพัฒนาชนบท การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นแบ่งเป็นโครงการย่อย ๆ เช่น นิเวศวิทยาพื้นฐานในการพัฒนาเขตร้อนชื้น นิเวศวิทยาพื้นฐานในการพัฒนาชนบทเขตไซบีเรียที่แห้งแล้ง แหล่งเชื้อเพลิง ระบบวนเกษตร ความเกี่ยวพันระหว่างพื้นที่ริมทะเลและป่าพรุ UNU ไม่ใช่สถาบันที่มุ่งเน้นการสอนหรือฝึกอบรมนักวิชาการ แต่ให้การสนับสนุนด้านทุนการศึกษาการประชุม การให้ข่าวสาร อันเป็นประโยชน์ต่อมนุษยย์และการพัฒนาสังคมชนบท

วนเกษตรยางพารา

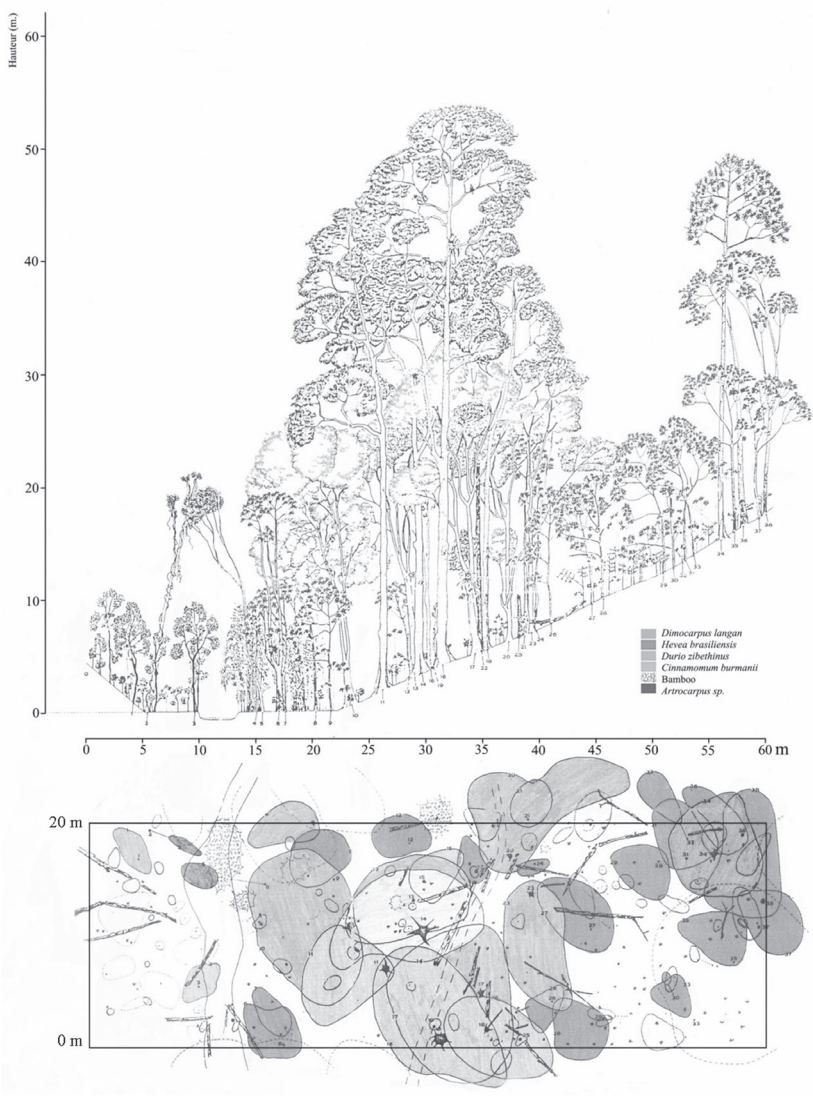
จากแนวความคิดที่เชื่อว่าการทำสวนยางพารา สามารถจะประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยภาคใต้ในอดีต ร่วมกับความรู้ทางวิชาการด้านวนเกษตรควบคู่กันได้ ซึ่งจะเป็นแนวทางที่สามารถช่วยแก้ปัญหาผลกระทบทางสังคมปัจจุบันได้แนวทางหนึ่ง เนื่องจากการทำวนเกษตรยางพาราจะเป็นแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างภูมิคุ้มกันในหลายสาขา เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้สวนยางพารามีความหลากหลายของพืชและสัตว์เพิ่มมากขึ้น ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งการดำรงชีวิตร่วมกันของพืชและสัตว์ที่หลากหลายในวนเกษตรยางพาราจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคน เช่น แมลงช่วยผสมเกสร สัตว์ช่วยกำจัดศัตรูพืช จุลินทรีย์ดินช่วยย่อยสลายเศษซากพืชและสัตว์ ได้เดือนช่วยให้ดินร่วนซุย เป็นต้น สวนวนเกษตรยางพาราที่มีความหลากหลายทางชีวภาพลักษณะนี้ ในประเทศไทยอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แต่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น “สวนผสมรมสวนพ่อเฒ่า และสวนดูซง” ของคนภาคใต้ “สวนสะเป๊ะสะปะ” ของคนภาคเหนือ “สวนผสมผสาน” ของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ขอเรียกรวมกันว่า “สวนวนเกษตร” และใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Agroforestry” ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันในระบบโครงสร้างและองค์ประกอบในสวนมีทั้งที่เป็นชนิดของพืชป่าร่วมกับชนิดที่ปรับปรุงพันธุ์มาทำการเกษตรแล้ว และชนิดที่ยังเป็นของป่านั้นยังมีอีกมากมายที่ควรจะนำมาร่วมในระบบไว้ด้วย เนื่องจากอาจจะเป็นชนิดที่หายาก ราคาแพง มีประโยชน์ได้หลายด้าน เกื้อกูลต่อความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินทำกิน เป็นต้น

1. ตัวอย่างรูปแบบและโครงสร้างสวนวนเกษตร

รูปแบบและโครงสร้างสวนวนเกษตรในที่นี้ หมายถึง ภาพลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นและสิ่งประกอบที่มีรวมอยู่ในระบบ ซึ่งรูปแบบการทำสวนวนเกษตรที่พบเห็นในทุกภาคของประเทศไทย นั้น อาจจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้ดังนี้

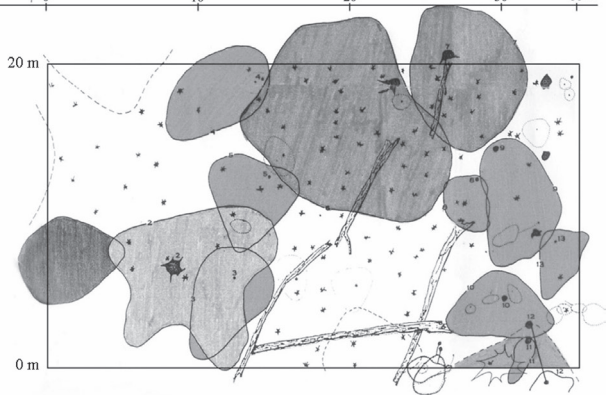
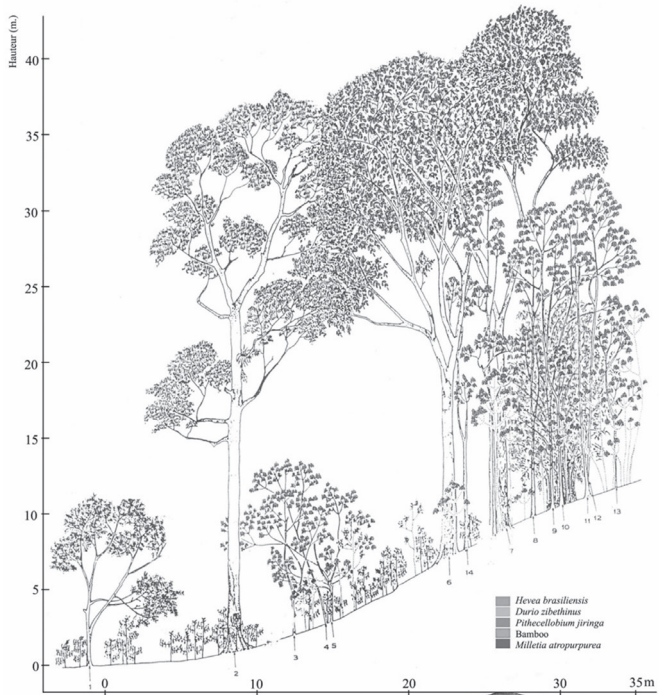
1.1 รูปแบบสวนวนเกษตรดั้งเดิม

สวนวนเกษตรแบบดั้งเดิมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกษตรกร ปฏิบัติสืบเนื่องกันมานาน เป็นพืชที่ทนต่อสภาพอากาศและ ภูมิประเทศได้ดี ทำได้ง่าย ใช้เวลาน้อย ใช้เงินทุนน้อย มักนิยม ใช้ปฏิบัติเพื่อจับจองแสดงการครอบครองพื้นที่ เช่น ตัดพืชอื่น ที่ไม่ต้องการออกเฉพาะจุด แล้วปลูกพืชที่ต้องการลงไปแทนโดยใช้ เมล็ดพืชนั้นๆ (เป็นแถวหรือไม่เป็นแถวก็ได้) เมื่อปลูกแล้วโอกาส รอดตายมากกว่าการปลูกด้วยกิ่งตอนหรือกิ่งติดตา เนื่องจากต้นพืช สามารถทนทานต่อสภาพภูมิอากาศได้ดี ระบบรากดี ไม่ต้องการการ ดูแลมาก เมล็ดพืชที่ปลูกสามารถแข่งขันกันเจริญเติบโตเพื่อการอยู่ รอดได้ดี ส่วนชนิดพืชที่ไม่ต้องการจะค่อยๆ ตัดสางเพื่อนำไปใช้ ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ เช่น สร้างที่พักอาศัย คอกสัตว์ ไม้เชื้อ เพลิง เป็นต้น ผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นสวนวนเกษตรที่มีโครงสร้างภาพ หน้าตัดที่มีความสูงมากกว่า 20 เมตร ดังแสดงใน ภาพที่ 1 และ 2 ต้นพืชมีหลายชั้นอายุและหลายชั้นเรือนยอด ไม้ที่อยู่ชั้นบนสุด เป็นไม้ขนาดใหญ่ที่ต้องการแสงมาก เช่น ยางพารา หลุมพอ ก่อ ทูเรียน สะตอ เหยียง ฯลฯ ชั้นรองลงมาเป็นพวกเนียง เนียงนก มะม่วง มังคุด ลางสาด ฯลฯ ชั้นต่อมาเป็นพวกพริกไทยพืชสมุนไพร และพืชผักสวนครัวทนมรม และตามช่องว่างระหว่างเรือนยอดที่มี แสงแดดส่องลงถึงโดยตรง อาจพบพืชที่ปลูกไว้กินหัว เช่น เผือก มันเทศ มันแกว ถั่ว ชิง ข่า ขมิ้น ฯลฯ

ที่มา: Kheowvongsri (1990)

ภาพที่ 1 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรดั้งเดิมแบบที่ 1 จากสวนวนเกษตร จ.จามบี ประเทศอินโดนีเซีย

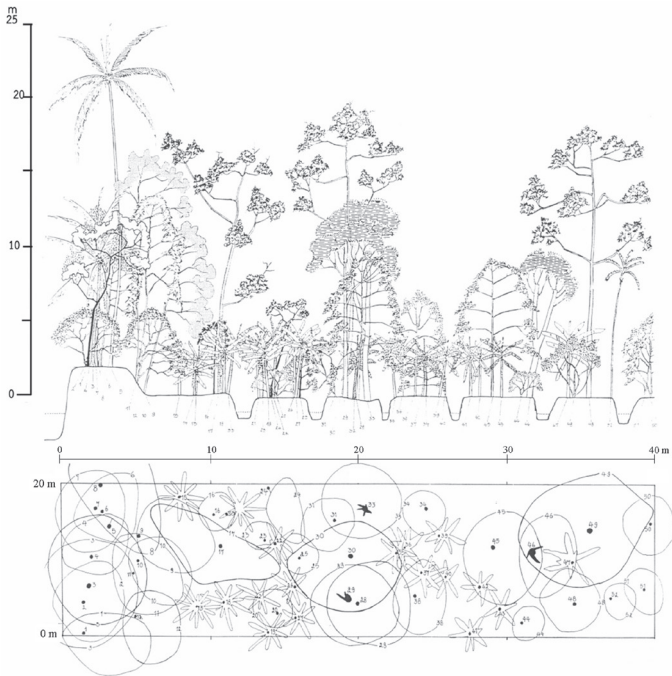

ที่มา: Kheowongsri (1990)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรดั้งเดิมแบบที่ 2 จากสวนวนเกษตร จ.จามบี ประเทศอินโดนีเซีย

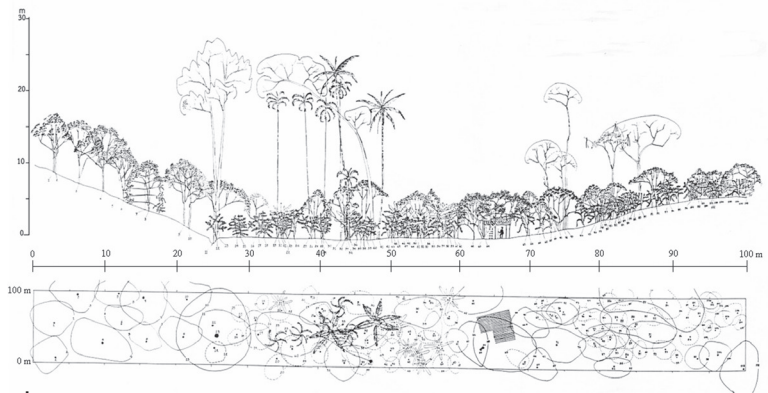
1.2 รูปแบบสวนวนเกษตรประยุกต์

สวนวนเกษตรแบบประยุกต์เป็นการทำวนเกษตรที่ปรับปรุงโครงสร้างและคุณภาพผลผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดตามสถานการณ์ปัจจุบัน บางครั้งวนเกษตรรูปแบบนี้เป็นผลสืบเนื่องต่อมาจากแบบดั้งเดิม โดยอาจจะมีการปรับเปลี่ยนเรือนยอดของพืชพันธุ์พื้นเมืองที่เจริญเติบโตมาจากเมล็ดให้เป็นพืชพันธุ์อื่นที่กำลังนิยมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การตัดตา เสียบเปลือก เสียบกิ่ง เสียบยอด เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 3 และ 4 ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์ชนิดพืชพันธุ์ดั้งเดิมเอาไว้ได้ด้วยในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อใดก็ตามที่ตัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงออกไป (ส่วนยอด) ส่วนล่างของพืชพันธุ์เดิมจะแตกแขนงเจริญเติบโตขึ้นมาแทนได้ ผลดีของรูปแบบวนเกษตรประยุกต์ คือ ทำให้โครงสร้างภาพหน้าตัดของสวนวนเกษตรลดต่ำลง สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ง่ายขึ้น ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตได้ราคาดี เนื่องด้วยเปลี่ยนเรือนยอดเป็นพืชพันธุ์ดีที่ตลาดต้องการ

ที่มา: Kheowvongsri (1994)

ภาพที่ 3 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรประยุกต์แบบที่ 1 จากสวนวนเกษตร จ.นนทบุรี ของประเทศไทย

ที่มา: Kheowvongsri (1994)

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรประยุกต์แบบที่ 2 จากสวนวนเกษตร จ.อุตรดิตถ์ ของประเทศไทย

1.3 รูปแบบสวนวนเกษตรสมัยใหม่

สวนวนเกษตรแบบสมัยใหม่เป็นการทำวนเกษตรที่นำเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสวนวนเกษตร เช่น เมื่อเริ่มต้นการจัดสร้างสวนวนเกษตรอาจจะมีการตัดแต่งต้นพืชและปรับสภาพพื้นที่ปลูกพืชให้เป็นพื้นที่ราบเรียบ แล้วขุดหลุมปลูกพืชที่กำหนดไว้เป็นแถวเป็นแนว จากนั้นนำเอากิ่งพืชพันธุ์ที่ได้จากการตอน การติดตา การทาบกิ่ง การเสียบยอด ฯลฯ มาปลูกปะปนไว้หลายชนิดในพื้นที่สวนวนเกษตร ซึ่งอาจจะใช้ระบบปลูกพืชสลับแถว สลับแถบ หรือคละกันก็ได้ โครงสร้างภาพหน้าตัดของสวนวนเกษตรรูปแบบนี้โดยทั่วไปมีความสูงต่ำกว่า 20 เมตร ชั้นอายุและชั้นเรือนยอดไม่แตกต่างกันมากนัก ดังแสดงในภาพที่ 5 สวนวนเกษตรรูปแบบนี้สามารถเพิ่มการจัดการระบบการให้น้ำและมีแผนการควบคุมผลผลิตให้เกิดขึ้นตามความประสงค์ได้ดีกว่ารูปแบบอื่น ๆ

ที่มา: Kheowvongsri (1994)

ภาพที่ 5 ตัวอย่างภาพหน้าตัดโครงสร้างสวนวนเกษตรสมัยใหม่
จากสวนวนเกษตร จ.สงขลา ของประเทศไทย

2. แนวทางการสร้างสวนวนเกษตรยางพารา

สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะสร้างสวนวนเกษตรยางพาราสามารถดำเนินการได้หลายวิธีด้วยกัน จึงขอเสนอตัวอย่างแนวทางการปลูกสร้างสวนวนเกษตรยางพารา ดังนี้

2.1 การปลูกสลับแถว (Alternate rows)

การปลูกสลับแถวเป็นวิธีการที่นำเอาพืชต่างชนิดมาปลูกสลับแถวกับยางพารา เช่น มะม่วง ทุเรียน เงาะ ขนุน จำปาตะไคร้ป่าที่ต้องการเนื้อไม้ พืชสมุนไพร ฯลฯ โดยอาจจะปลูกสลับกับแถวต้นยางพารา หรือปลูกระหว่างแถวยางพารา 7 หรือ 8 เมตร ของระยะปลูก 3x7 หรือ 3x8 เมตร สลับกันไป จำนวนต้นพืชที่นำเข้ามาปลูกร่วมต้องมีความเหมาะสมเกื้อกูลกัน

2.2 การปลูกเป็นแนวกันลม (Tree along borders)

การปลูกเป็นแนวกันลมเป็นวิธีการที่นำเอาพืชยืนต้นที่อาจเป็นพืชเกษตร เช่น มะพร้าว เงาะ ทุเรียน ฯลฯ หรือพืชป่า เช่น สะเดา ยางนา ตะเคียน พยูง ฯลฯ ปลูกไว้รอบๆ พื้นที่สวนยาง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นแนวป้องกันลมพายุ ซึ่งพืชกันลมจะช่วยลดความเสียหายจากลมพายุที่จะทำให้ต้นยางพาราหักหรือล้มได้ ทั้งนี้ ความสูงของต้นไม้กันลมสามารถลดความเสียหายให้กับพืชปลูกได้ในระยะทาง 25 เท่าของความสูงของต้นไม้กันลม หมายความว่า หากต้นไม้กันลมสูง 10 เมตร จะสามารถลดพลังกระแสนลมตามทิศทางการพัดไปได้ประมาณ 250 เมตร และการเลือกพันธุ์ไม้กันลมชนิดใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของเกษตรกรเอง ซึ่งบางรายอาจชอบปลูกไม้ป่าเนื่องจากต้องการได้เนื้อไม้มาใช้สอย

เพื่อการทำที่อยู่อาศัยหรือเพื่อกิจกรรมอื่นๆ ได้ หรือบางรายชอบปลูกต้นไม้ผลเนื่องจากคิดว่าพืชเหล่านี้นอกจากจะช่วยป้องกันลมได้แล้ว ยังให้ผลผลิตเพื่อการบริโภคหรือสามารถขายเป็นรายได้เสริมด้วย เป็นต้น หากเป็นเกษตรกรรายใหญ่มีพื้นที่ปลูกมาก อาจแบ่งพื้นที่ปลูกให้มีต้นไม้กั้นลมเป็นแนวตารางหมากรุกให้กระจายไปในพื้นที่สวนยางพาราของตนเอง ทำให้ได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เป็นต้น

2.3 การปลูกผสมผสาน (Random mixture)

การปลูกผสมผสานเป็นวิธีการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดคละกันอยู่ในระหว่างแถวยางพารา 7 หรือ 8 เมตร โดยปลูกคละชนิดกันไปเรื่อยๆ ให้ทั่วทั้งแปลง แต่การจะนำเอาพืชชนิดใดมาปลูกผสมผสานในสวนยางพารานั้น ต้องพิจารณาความต้องการแสงของพืชแต่ละชนิดและความสัมพันธ์ระหว่างพืชเข้ามาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกด้วย ซึ่งหากสามารถจัดการได้อย่างเหมาะสม การปลูกพืชแบบนี้จะเป็นแนวทางการใช้ที่ดินที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ตรงบริเวณที่ต้นยางพาราตายไปแล้ว อาจมีการปลูกพืชชนิดอื่นที่เรือนยอดอยู่ระดับเดียวกัน เช่น สะตอ มะพร้าว กระท้อน ตะเคียน ฯลฯ ได้เรือนยอดของยางพาราและพืชร่วม อาจเลือกปลูกพืชที่ต้องการแสงน้อยลงเป็นเรือนยอดชั้นรอง เช่น เหมียง ลองกอง มังคุด ฯลฯ ได้เรือนยอดพืชชั้นรองอาจเลือกปลูกพืชที่ต้องการแสงน้อยคละกันไป เช่น กระจับปี่ กะทือ บอนเต่า บอนส้ม เห็ดต่างๆ เป็นต้น

2.4 การปลูกขยายแถว

การปลูกขยายแถวเป็นการปลูกยางพาราในระยะกว้างกว่า ระยะปลูกปกติ คือ 3x7 เมตร หรือ 3x8 เมตร หากต้องการ เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว แพะ แกะ หรือปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ที่ต้องการ แสงแดดมาก มีความจำเป็นที่จะต้องขยายแถวปลูกต้นยางพารา เช่น 3x14 เมตร หรือปลูกยางพาราเป็นแถวคู่ เช่น ระยะ 2.5x6x14 เมตร โดยแต่ละคู่แถวต้นยางพารา (ระยะ 2.5x6 เมตร) ห่างกัน 14 เมตร แล้วนำพื้นที่ในช่วงระยะกว้างที่ขยายออกนี้มาใช้เป็น พุ่มหญ้าหรือปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ (วัว แพะ แกะ) หรือปลูกไม้ผลต่าง ๆ ที่ชอบแสง เช่น เงาะ ทูเรียน มังคุด ส้ม ลิ้นจี่ ลำไย ฯลฯ เมื่อถึง ช่วงที่ยางพาราราคาตกเกษตรกรจะมีรายได้จากผลผลิตการปลูก พืชอื่น ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันรายได้ เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกยางพารา น้อยหากจัดระบบได้ดีและเข้าใจธรรมชาติ จะช่วยให้สามารถสร้าง รายได้เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่สวนยางพาราได้ โดยไม่ต้องหวังรายได้ จากผลผลิตยางพาราเพียงอย่างเดียว ส่วนกรณีเกษตรกรที่มีพื้นที่ สวนยางพารามาก หากปลูกยางพาราร่วมกับไม้ยังชีพไว้ส่วนหนึ่ง สวนยางพารานี้จะเปรียบเสมือนเป็นตู้เย็นที่มีชีวิต ที่เกษตรกรสามารถ เก็บเกี่ยวผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง พื้นที่ปลูกยางพาราส่วนที่เหลืออื่น ๆ หากปลูกไม้พำชนิดที่มีราคาสูงไว้ เช่น ไม้หอม ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้จำปา ไม้เคี่ยม ตาเสา ฯลฯ เมื่อเวลาผ่านไปครบ 25 ปี นอกจาก เกษตรกรจะมีรายได้จากการขายไม้ยางพาราได้แล้ว ยังมีรายได้จาก การขายไม้ใช้สอยมีค่าอื่น ๆ ที่ปลูกไว้ ซึ่งโดยทั่วไปสามารถขายได้ราคา สูงกว่าไม้ยางพาราหลายเท่า เกษตรกรที่ดำเนินการแบบนี้ย่อมมี รายได้ที่สูงกว่าเกษตรกรที่ปลูกยางพาราเชิงเดี่ยว

3. ตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสวนวนเกษตรยางพารา

ตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ภาคใต้ที่เปลี่ยนจากสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมาเป็นสวนเกษตรยางพารา (ภาพที่ 6)

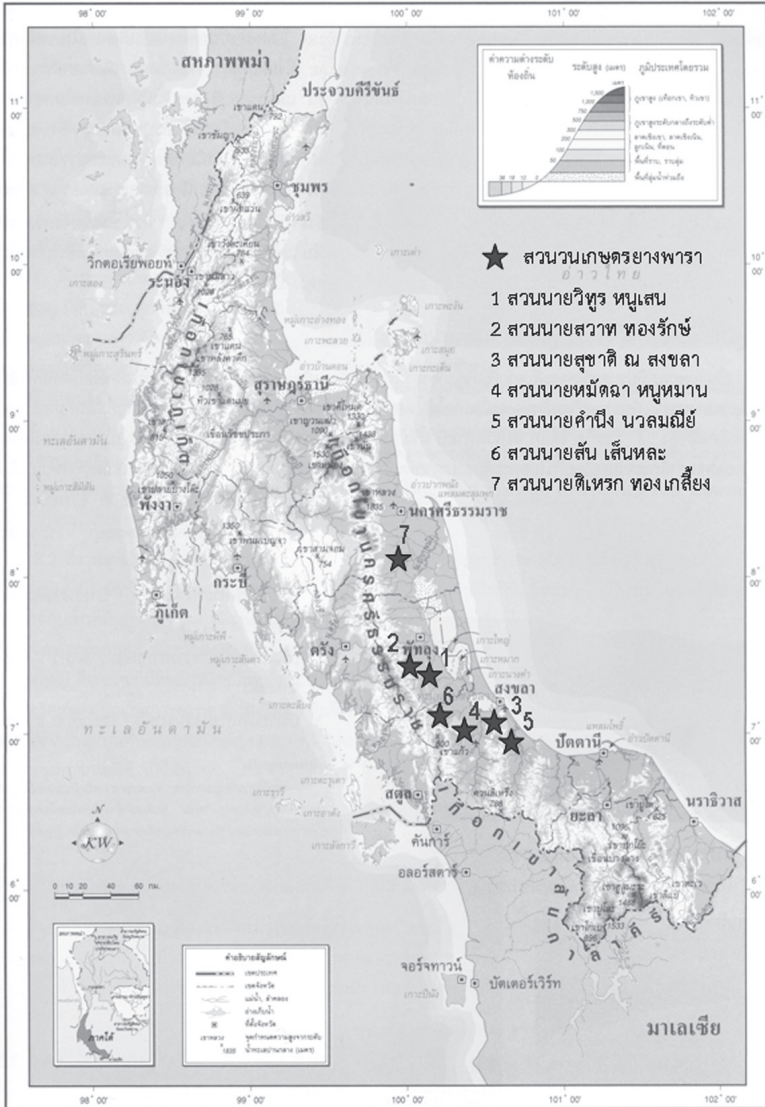
(1) นายวิthur หนูเสน

อยู่ที่ ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง อาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตรจำนวน 59 ไร่ ปัจจุบัน ต้นยางพาราอายุประมาณ 48 ปี (พ.ศ.2558) มีการจัดการสวนยางพาราแบบป่ายาง การดูแลสวนเลียนแบบธรรมชาติ โดยเว้นพรรณไม้ที่งอกขึ้นมาเองให้อยู่ร่วมกับต้นยางพาราในสวน เพื่อช่วยเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดิน ซึ่งนอกจากสมบัติดินในภาพรวมจะดีขึ้นแล้ว เกษตรกรสามารถสร้างรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่งจากการขายไม้ร่วมยาง เช่น ไม้สะเดาที่ได้ปลูกไว้ 17 ปี รอบสวนยางพาราจำนวน 200 ต้น โดยหลังจากปลูกต้นสะเดาแล้ว ไม้ได้ใส่ปุ๋ยหรือดูแลจัดการเพิ่มเติมแต่อย่างใด ปัจจุบันได้แบ่งขายไม้สะเดาให้หลานไปสร้างบ้านจำนวน 7 ต้น ในราคาถูกแบบให้ลูกหลานเพียงต้นละ 7,000 บาท ซึ่งหากขายไม้สะเดาไปทั้งหมดในราคานี้จะได้เงินจำนวน 1,400,000 บาท ตอบแทนจากการใช้พื้นที่ขึ้นยืนต้นคลุมดินเพื่อเป็นแนวกันลมเป็นเวลา 17 ปี และยังได้ผลตอบแทนเพิ่มเติมอีกหลายประการ เช่น สมบัติดินภาพรวมในสวนดีขึ้น ความชื้นในดินเพิ่มขึ้น สามารถกรีดยางได้น้ำยางปริมาณมากขึ้น เป็นต้น คุณวิthur ดำรงชีวิตแบบพอเพียง มีภูมิคุ้มกันทางอาหารเป็นอย่างดี วัตถุดิบที่นำมาทำอาหารเลี้ยงต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยือนได้นำมาจากผลผลิตในสวนป่ายางพารานั้นเอง เนื่องจากมีทั้งพืชผักพื้นบ้านที่ปลูกเพิ่มไว้ตามพื้นที่ส่วนต่างๆ ที่เหมาะสมในสวนวนเกษตรยางพารา และสัตว์ที่เลี้ยงไว้ให้หากินตามธรรมชาติในสวนวนเกษตรยางพาราอย่างอิสระ เช่น ไก่พื้นเมือง และที่เข้ามาอยู่อาศัยเอง เช่น ไก่ป่า กระเจิง กระรอก เป็นต้น สิ่งที

เหลือจากการบริโภคก็ให้เป็นปุ๋ยกลับคืนสู่ดินเพื่อให้ธรรมชาติช่วยเก็บรักษาไว้ ใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีความสุขตามอัตภาพบนพื้นฐานของความพอเพียง

(2) นายสวาท ทองรักษ์

อยู่ที่ ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง อาชีพเกษตรกรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตรจำนวน 20 ไร่ แบ่งเป็นแปลงที่ 1 พื้นที่ 7 ไร่ ต้นยางพาราอายุ 16 ปี และแปลงที่ 2 พื้นที่ 13 ไร่ ต้นยางพาราอายุ 3 ปี เริ่มทำวนเกษตรยางพาราอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ.2542 ปัจจุบันต้นยางพาราอายุประมาณ 20 ปี (พ.ศ. 2558) (แปลงที่ 1) ปลูกพืชร่วมยาง ได้แก่ ตะเคียนทอง พะยอม มะฮอกกานี กันเกรา (ตำเสา) และยมหอม โดยกล่าวว่า “ต้นตะเคียนทองน่าจะเป็นพืชที่เหมาะสมกับที่ดินของตนมากกว่าพืชชนิดอื่น เนื่องจากสามารถเจริญเติบโตได้ดี” จึงมีความคิดว่ารายได้จากการขายน้ำยางจะถือเป็นรายได้ที่มีไว้เพื่อใช้จ่ายทั่วไป แต่สำหรับไม้ร่วมยางที่ปลูกจะถือเป็นรายได้จากการออมเงิน เพื่อเป็นเงินเก็บไว้ให้ลูกหลาน และคุณสวาทได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจว่า “การทำสวนยางนั้น เราได้ไปเบียดเบียนธรรมชาติ ผมจึงคิดจะทำอะไรเพื่อช่วยเหลือและชดเชยให้กับธรรมชาติบ้าง จึงได้มาทำสวนยางพาราแบบวนเกษตร ซึ่งคาดว่าถ้าปลูกไว้ 30 ปีตะเคียนจะขายได้ต้นละ 100,000 บาท ถ้าปลูกไร่ละ 35 ต้น ชดเชยกับต้นที่ตายไปบ้างจะเหลือต้นตะเคียนไร่ละ 25 ต้น ไม้ตะเคียนร่วมยาง 1 ไร่ จะคิดเป็นเงิน 2,500,000 บาท พอคิดแบบนี้ทำให้คนแก่อย่างผมสบายใจ ถึงจะไม่ได้มีชีวิตอยู่จนได้ใช้ไม้ที่ปลูกแต่ก็ถือว่าปลูกไว้ให้ธรรมชาติ และที่แน่ ๆ ก็ได้ลูกหลานเหลน คนแก่อายุ 80 ปีอย่างผมนี้ทำงานปลูกต้นไม้ไว้ให้ลูกหลานปีเดียว ถ้าสามารถสร้างรายได้หลายล้านบาทไว้ให้ลูกหลานในภายหน้า ตายไปก็สบายใจ”

ที่มา (แผนที่): กวี (2547)

ภาพที่ 6 สวนวนเกษตรยางพาราของเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ภาคใต้

(3) นายสุชาติ ณ สงขลา

อยู่ที่ ต.น้ำน้อย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ข้าราชการเกษียณ อาชีพปัจจุบันเกษตรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตร จำนวน 15 ไร่ ปัจจุบันต้นยางพาราอายุประมาณ 23 ปี (พ.ศ.2558) มีการจัดการสวนยางพาราแบบป่ายางเมื่อต้นยางพาราอายุ 12 ปี ปลูกละเตียนร่วมยางและพืชอื่นๆ เช่น ไม้ ลองกอง พะยอม ดาหลา ฯลฯ อาจารย์สุชาติกล่าวว่า “ผมปลูกไม้ละเตียนทอง เพราะเมื่อก่อนไม่รู้ว่าจะปลูกอะไร ดินไม่ดีเป็นลูกรังแข็ง ได้มีลูกศิษย์ ซึ่งทำงานป่าไม้แนะนำให้ปลูกละเตียนทอง โดยเอาต้นกล้ามาให้ ลองปลูก ปัจจุบันตามが見อยู่ นี้ คือ ได้ผลดีมาก และผมก็ได้เก็บเอาเมล็ดจากต้นที่ปลูกมาก่อนปลูกเพิ่มอีก และได้แจกจ่ายออกสู่สังคมเพื่อทดแทนบุญคุณที่ได้รับแจกมาก่อน คินทุนแก่แผ่นดินไปหมดแล้ว ปัจจุบันนี้ผมขายต้นกล้าละเตียนทองต้นละ 35-80 บาท (แล้วแต่ขนาดความโต) รับเชิญไปเป็นวิทยากรเกี่ยวกับเรื่องนี้ และเคยมีคนจากภาคอื่นติดต่อจะให้ผมไปดูแลสวนให้ โดยจะปลูกไม้ป่าในสวนยางพารา ผมไม่ไปเพราะคิดว่าคนเราก็ก่อนนี้ ทรัพย์สิ้นเงินทองตายแล้วเอาไปไม่ได้ ทำสวนเองใกล้บ้านดีกว่า ได้อยู่ใกล้ซิดครอบครัวสบายใจดี ไม้ละเตียนทองในสวนนี้ต่อไปก็เป็นของลูก จะขายเท่าไรจะเอาทำอะไรก็แล้วแต่เขา”

(4) นายหมัดจา หนูหมาน

อยู่ที่ ต.ฉลุง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา อาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตรจำนวน 19 ไร่ ปัจจุบันต้นยางพาราอายุประมาณ 12 ปี (พ.ศ.2558) มีการจัดการสวนยางพาราแบบป่ายางเมื่อต้นยางพาราอายุ 5 ปี ในสวนวนเกษตรยางพาราได้ปลูกพืชร่วมอีกหลายชนิด ทั้งพืชที่เป็นไม้ยืนต้น พืชผัก

สวนครัว และไม้หายาก ได้แก่ กระจวาน ชิงช้า ดาหลา สละอินโดนีเซีย หมากหมก ไม้ตงต่างๆ จำปูลิง เนียง มะไฟ กล้วย ตะไคร้หอม กระจายดำ และชะพลู ยางนา พะยอม ตะเคียนทอง มะฮอกกานี พะยุง ยางแดง ลำโรง เทพธำโร กันเกรา หลุมพอ ทุ่งฟ้า เหวง ลัก เป็นต้น นอกจากนี้ คุณหมัดฉายังใช้พื้นที่บางส่วนในสวนวนเกษตร ยางพาราเพาะและขยายพันธุ์ไม้ เช่น โกโก้ สมอ รางจืด ผักหวานบ้าน และใช้ต้นไม้ปลูกเป็นรั้วของสวน ได้แก่ มะกอก ชี้เหล็ก และมะขาม เพื่อที่จะเก็บผลผลิตไปจำหน่ายและบริโภค และขณะนี้กำลังดำเนินการเลี้ยงผึ้ง เลี้ยงปลาไหลในสวนด้วย

(5) นายคำนิง นวลมณีย์

อยู่ที่ ต.จะโหนด อ.จะนะ จ.สงขลา อาชีพเกษตรกรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตรจำนวน 9 ไร่ ปัจจุบันต้นยางพารา อายุประมาณ 11 ปี (พ.ศ.2558) มีการจัดการสวนยางพาราแบบ ป่ายางเมื่อต้นยางพาราอายุ 3 ปี วางแผนสร้างสวนวนเกษตร ยางพาราโดยการเพิ่มความกว้างระหว่างแถวปลูกต้นยางพาราขึ้น เป็น 7x3 เมตร ปลูกต้นสละอินโดนีเซียกลางแถว (7 เมตร) ระยะ กอสละอินโดนีเซีย 2.5 เมตร และปลูกผักเหมียงระหว่างยางพารา ด้วย สวนนี้จึงมีชื่อเรียกว่า “สวนคุณสาม” นอกจากนี้ คุณคำนิง ยังให้เหตุผลว่า การให้น้ำกับไม้ซึ่งเป็นพืชร่วมยางในช่วงที่ฝนแล้งจัด นอกจากเป็นประโยชน์กับผลไม้แล้วยังเป็นผลดีกับยางพาราด้วย เนื่องจากทำให้ปริมาณน้ำยางเพิ่มขึ้น โดยพบว่า หลังจากให้น้ำ ให้ต้นสละอินโดนีเซียแล้ว ปริมาณความเข้มข้นของน้ำยางเพิ่มขึ้น ประมาณร้อยละ 2 และวันต่อๆ มาปริมาณน้ำยางจะค่อยๆ ลดลง ทีละน้อยจนเท่าเดิมปกติ นอกจากสละอินโดนีเซียและผักเหมียงแล้ว คุณคำนิง ยังปลูกพืชอื่นๆ ร่วมด้วยอีกหลายชนิด เช่น จำปาป่า ตะเคียน และพะยอม เป็นต้น

(6) นายสัน เส้นหละ

อยู่ที่ ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา อาชีพเกษตรกรกรรม มีพื้นที่สวนยางพาราแบบวนเกษตรจำนวน 5 ไร่ ปัจจุบันต้นยางพารา อายุประมาณ 26 ปี (พ.ศ.2558) มีการจัดการสวนยางพาราแบบ ปायางเมื่อต้นยางพาราอายุ 15 ปี ได้รับคำแนะนำและการสนับสนุน จาก “โครงการจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม” คณะ ทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อปี พ.ศ.2547 ที่แนะนำให้ปลูกต้นไม้เป็นพืชร่วมยางพารา เนื่องจากเป็นพืช ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย อีกทั้งมีราคาซื้อขายสูง ขึ้น เป็นลำดับ คุณสันได้ปลูกไม้ในสวนวนเกษตรยางพาราโดยปลูก ให้ระยะห่างระหว่างกอไม้ประมาณ 3 เมตร และปลูกต้นกะพ้อ ระหว่างกอไม้ไว้ด้วย เนื่องจากปัจจุบันยอดกะพ้อหาซื้อได้ยากแล้ว และทั้งกะพ้อและไม้เป็นพืชที่ไม่ต้องอาศัยการดูแลมากนัก โดยให้แนว ความคิดว่า หลังปลูกพืชร่วมยางพาราเหล่านี้แล้วประมาณ 3-4 ปี วัชพืชที่อยู่ใต้ร่มเงาต้นไม้ในสวนยางพาราจะมีปริมาณน้อยลง ช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดวัชพืชลงได้อีกทางหนึ่ง การปลูกไม้ เหมาะกับเกษตรกรที่ไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลเอาใจใส่มากนัก อาจจะได้ปุ๋ยเพียงปีละครั้ง คุณสันกล่าวว่า “ไม้ปลูกง่าย ตายยาก กำไรมาก ลงทุนน้อย” ไม้สร้างรายได้เสริมจากการขายหน่อเป็น อาหาร ขายลำแก่ ให้ผลผลิตได้ตลอดปี และยังสามารถเพิ่มรายได้ อีกจากการขายต้นกล้าไม้ การสร้างรายได้ของเขาในปัจจุบันเน้น การขายกล้ามากกว่าขายหน่อ โดยให้เหตุผลว่าไม้ 1 ลำสามารถ ขายได้ 20-50 บาท แต่ถ้าเว้นหน่อไว้ให้สูง 7-8 ปล้องแล้วตัดยอด ออกเพื่อให้แตกแขนง จากนั้นทำการตอนจะได้ 7-8 ข่อ เมื่อใส่ ถูงดินขายได้ข่อละ 80 บาท รายได้ต่อลำเร็วกว่าไม้แก่และได้เงิน

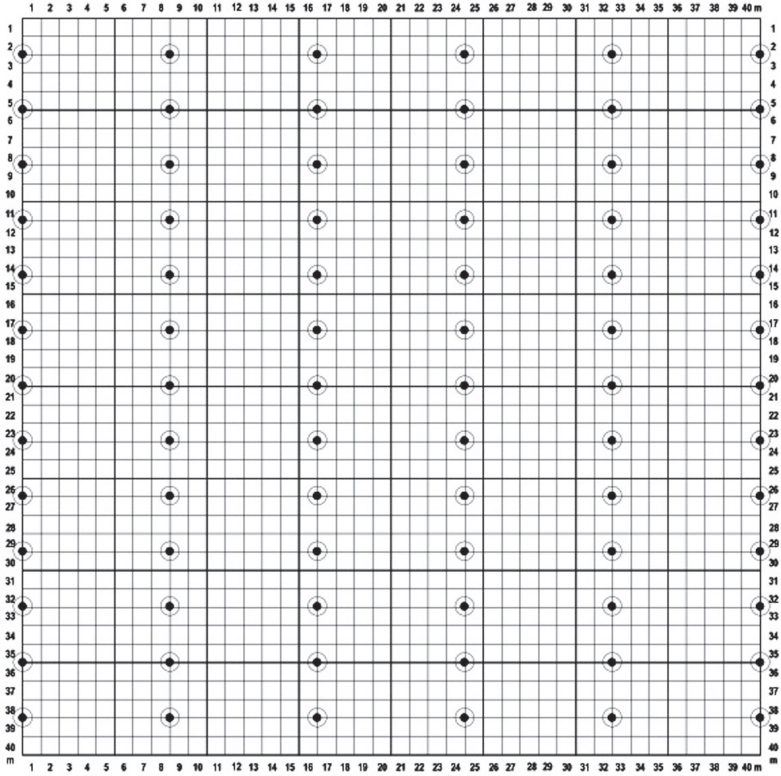
มากกว่า คือ 560-640 บาท เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการขาย
หน่อไผ่ถึง 7-8 เท่า มีรายได้เสริมต่อปีมากกว่า 245,000 บาทต่อปี

(7) นายดิเรก ทองเกลี้ยง

อยู่ที่ ต.ทุ่งโพธิ์ อ.จุฬารณีย์ จ.นครศรีธรรมราช อาชีพ
เกษตรกรรม โครงการยกระดับรายได้ในสวนยางขนาดเล็ก
คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ให้
การสนับสนุนต้นกล้าจำปาป่า ตะเคียน หน่อสับประรด และหน่อกล้วย
มาปลูกในสวนวนเกษตรยางพารา โดยได้ปลูกสับประรดและกล้วยน้ำว้า
ในปีแรกหลังเสร็จสิ้นการปลูกกล้ายางพารา ปลูกต้นตะเคียนและจำปา
ป่าในระหว่างร่องต้นยางพารา (8 เมตร) คุณดิเรก ต้องการปลูก
ต้นจำปาป่าโดยให้เหตุผลว่า ต้นจำปาป่าเป็นพืชที่เจริญเติบโตเร็ว
มีผู้มาเยี่ยมชมสวนวนเกษตรยางพาราจำนวนมากทั้งคนไทยและ
คนต่างชาติ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ได้เชิญ
คุณดิเรก ไปเป็นวิทยากรด้านวนเกษตรยางพาราอยู่เสมอ คุณ
ดิเรก ได้ให้ข้อคิดว่า “ได้สังเกตจากไม้จำปาป่าที่มีอยู่หนึ่งต้นในสวน
ของตนอายุประมาณ 25 ปีแล้ว มีผู้มาขอซื้อถ้าขายไม้จำปาต้นนี้
ราคา 40,000 บาท แต่ไม่ขายเอาไว้ร่วมกับยางไปก่อน และได้ขอต้น
กล้าจำปาป่าจากโครงการฯ มาปลูกเพิ่มเติมอีก ขณะนี้ต้นจำปา
ป่ามีอายุได้ 7 ปีแล้ว เส้นรอบวงที่ระดับอกประมาณ 65 ซม.
ปลูกไว้ 20 ต้นต่อไร่ คิดว่าเมื่อครบ 25 ปี จะขายไม้ยางพาราได้เงิน
ไร่ละประมาณ 500,000 บาท และยังมีไม้จำปาป่าอยู่อีก 20 ต้น
ต่อไร่ ถ้าขายได้ต้นละ 40,000 บาท จะได้เงินเพิ่มอีก 800,000 บาท
รวมแล้วจะมีรายได้จากการขายไม้ยางพารากับไม้จำปาป่าเป็นเงิน
13,000,000 บาท ต่อไร่”

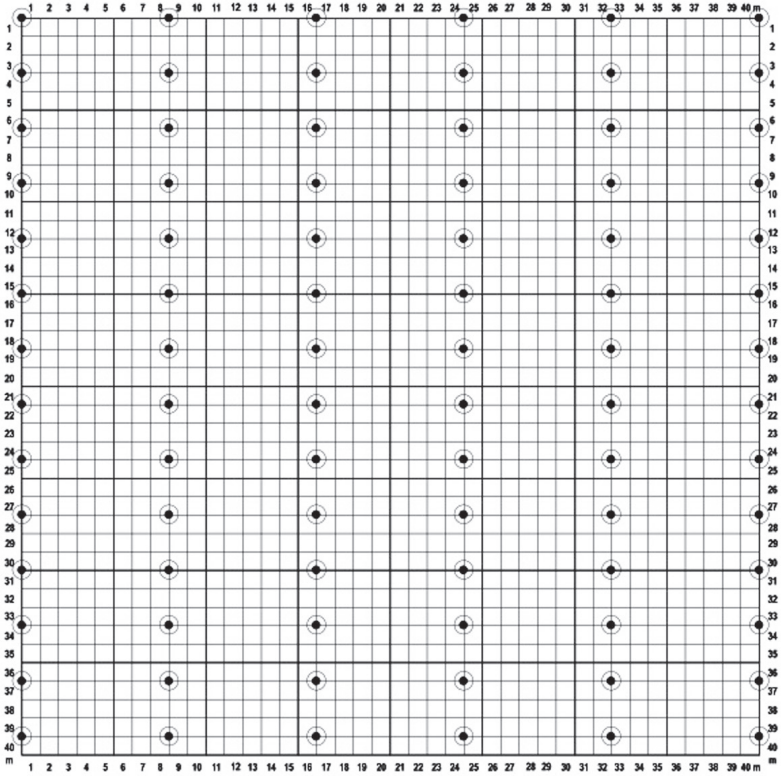
4. ตัวอย่างรูปแบบสวนวนเกษตรยางพาราแนวใหม่

เพื่อให้ง่ายต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกรูปแบบเพื่อสร้างสวนวนเกษตรยางพาราที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง จึงได้จัดทำภาพจำลองขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่า ในพื้นที่ 1 ไร่ ที่มีขนาด กว้าง x ยาว เท่ากับ 40x40 เมตร นั้น เราจะสามารถดำเนินการปลูกต้นยางพาราร่วมกับพืชชนิดอื่น ๆ ได้ในรูปแบบอย่างไรบ้าง ดังแสดงในภาพที่ 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 และ 18 ซึ่งเกษตรกรหรือผู้สนใจจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเลือกดำเนินการตามตัวอย่างรูปแบบที่ตนเองชอบได้ หรือประยุกต์จากตัวอย่างภาพจำลองเหล่านี้ไปเป็นรูปแบบอื่นๆ ตามความประสงค์ของตนเองที่ต้องการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพร่วมกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สวนยางพารา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นภูมิคุ้มกันคุณภาพชีวิต และเพื่ออนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของดินในสวนยางพารา ซึ่งเป็นผลตอบแทนของการทำสวนวนเกษตรยางพาราในพื้นที่ของตนเองต่อไปในอนาคต ผลตอบแทนทางตรง คือ ให้ปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และผลตอบแทนทางอ้อม คือ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ เกษตรกรจะเลือกพืชชนิดใดเข้ามาปลูกร่วมหรือแซมในระหว่างแถวต้นยางพารานั้น ต้องเข้าใจเกี่ยวกับความชอบของตนเองและศึกษาสภาพภูมิประเทศหรือลักษณะดินในพื้นที่ของตนเองก่อน ต้องเข้าใจสภาพนิเวศที่ดินของตนเอง จากนั้นจึงหาชนิดของพืชพรรณที่ตัวเองชอบเข้าปลูกร่วมระบบ ซึ่งบางคนอาจจะเลี้ยงสัตว์ร่วมด้วย ตัวอย่างรูปแบบดังต่อไปนี้

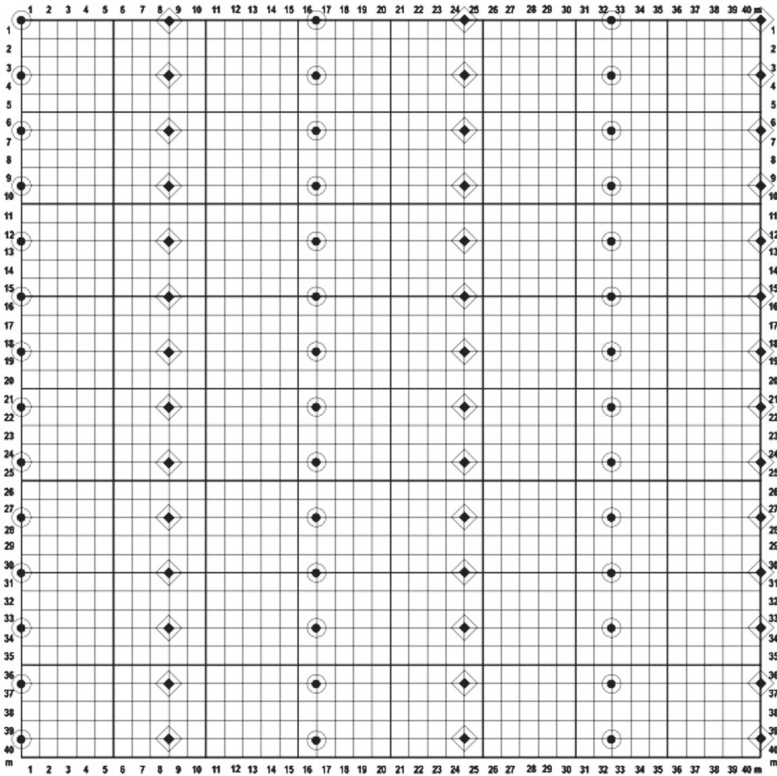
สัญลักษณ์ ● ตันยางพารา

ภาพที่ 7 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยวระยะปกติ 3x8 เมตร มีตันยางพารา 78 ตันต่อไร่

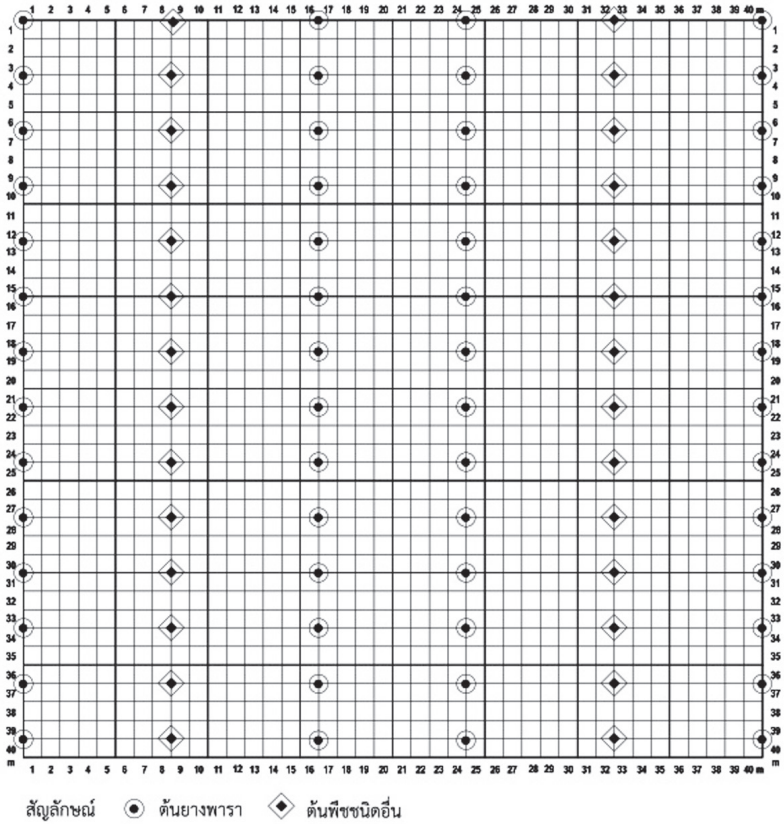
สัญลักษณ์ ● ตันยางพารา

ภาพที่ 8 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยวระยะปกติ 3x8 เมตร มีตันยางพารา 84 ตันต่อไร่

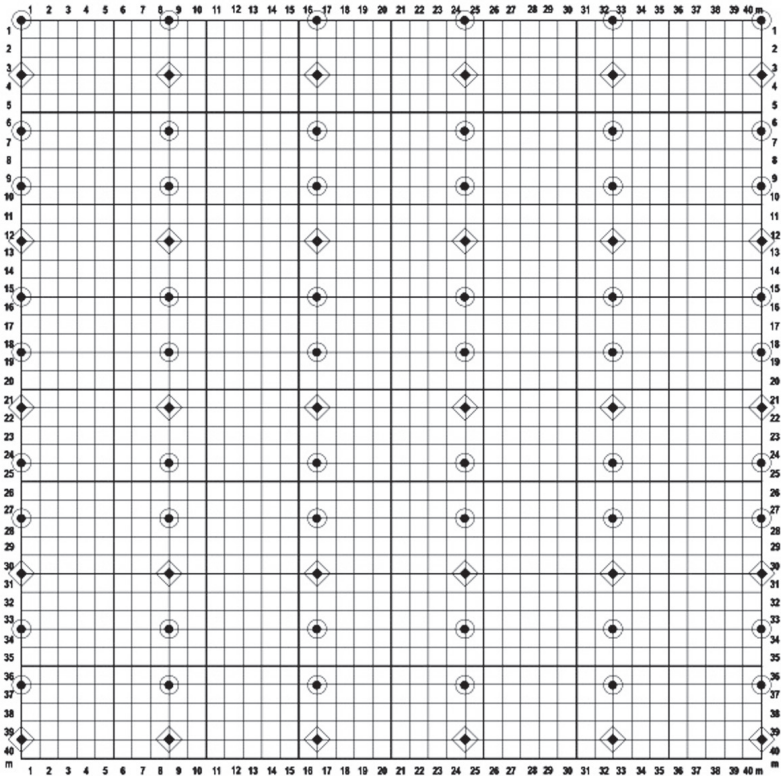

สัญลักษณ์ ● ตันยางพารา ◆ ตันพืชชนิดอื่น

ภาพที่ 9 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 1
 ปลูกลายพาราสลับแถวเดี่ยวระยะ 3x8 เมตร
 มีต้นยางพารา 42 ต้นต่อไร่ พืชร่วมไม้ยืนต้นอื่น 42 ต้นต่อไร่
 และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

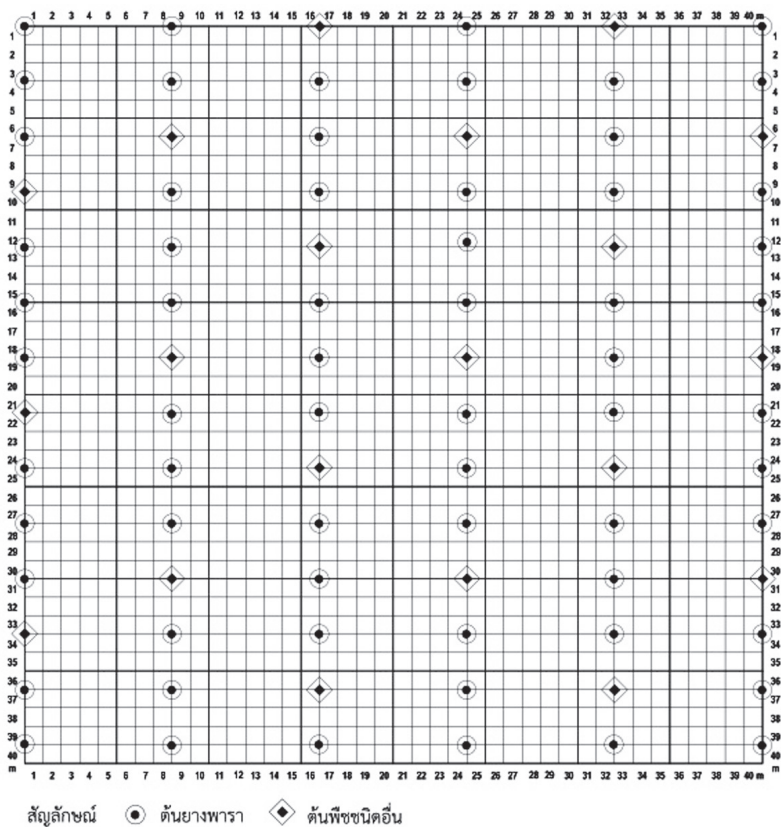

ภาพที่ 10 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 2
 ปลูกสลับยางพาราแถวคู่ระยะ 3x8 เมตร
 มีต้นยางพารา 56 ต้นต่อไร่ พืชร่วมไม้ยืนต้นอื่น 28 ต้นต่อไร่
 และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

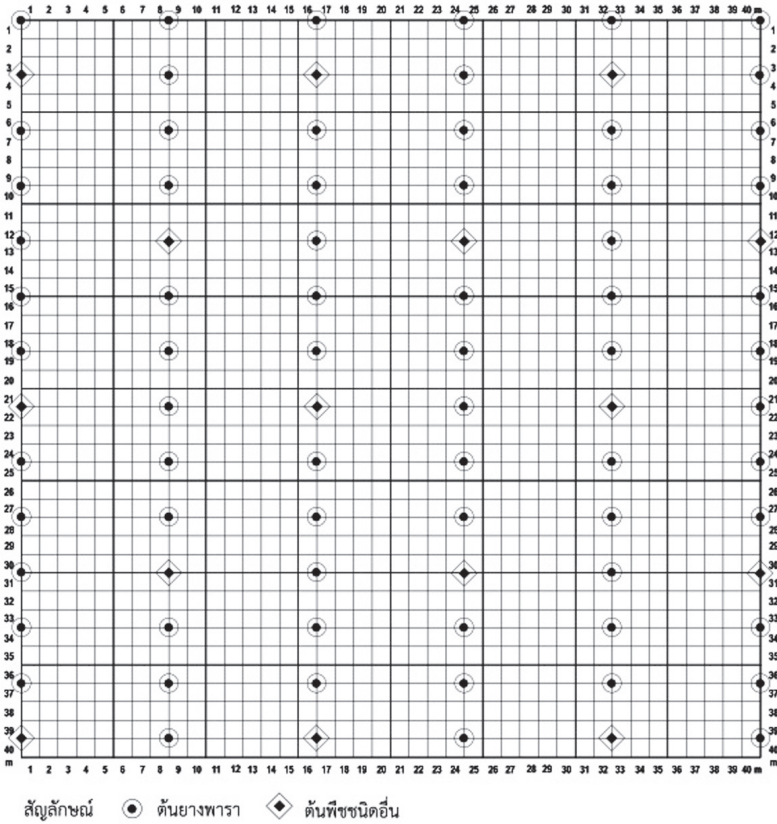

สัญลักษณ์ ● ต้นยางพารา ◆ ต้นพืชชนิดอื่น

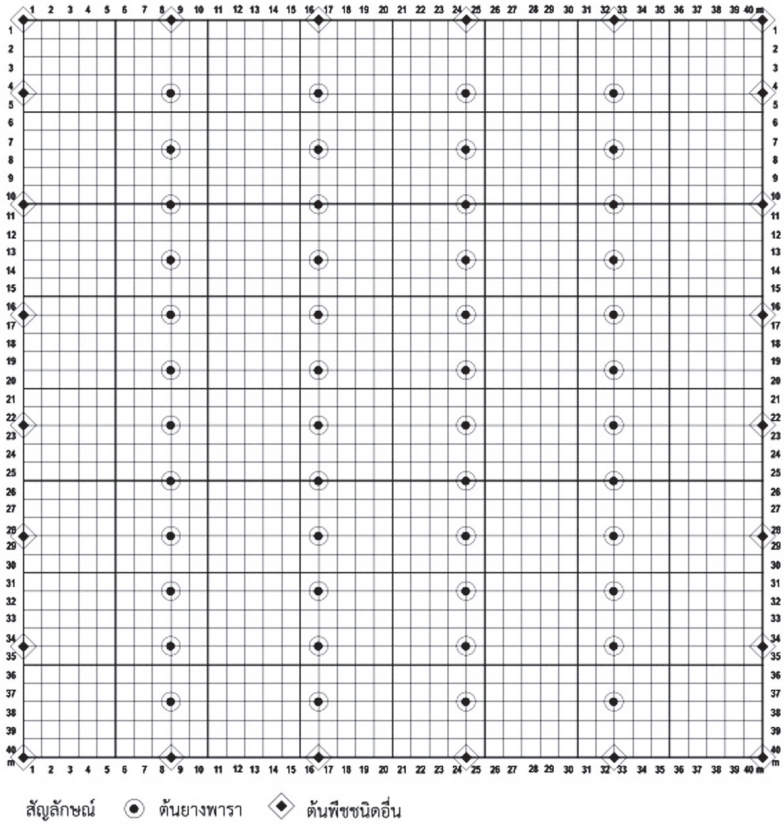
ภาพที่ 11 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 3
 ปลูกสลับยางพาราแถวละระยะ 3x8 เมตร
 มีต้นยางพารา 54 ต้นต่อไร่ ไม้ยืนต้นอื่น 30 ต้นต่อไร่
 และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

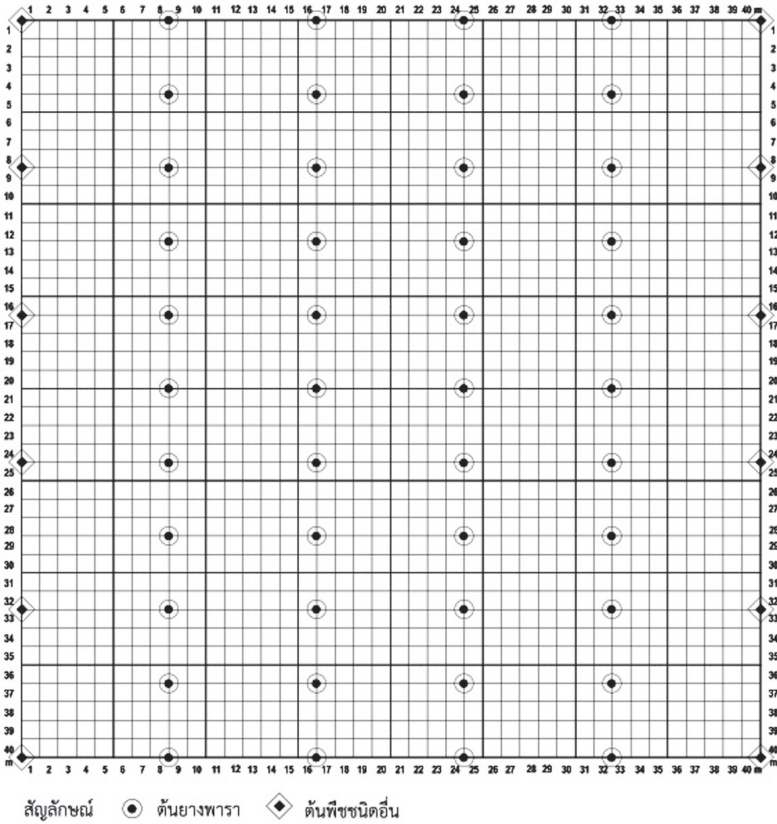
ภาพที่ 12 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 4
 ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 66 ต้นต่อไร่
 สลับในแถวไม้ยืนต้นอื่น 20 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนร่ม/
 ผักพื้นบ้าน/สัตว์เลี้ยง

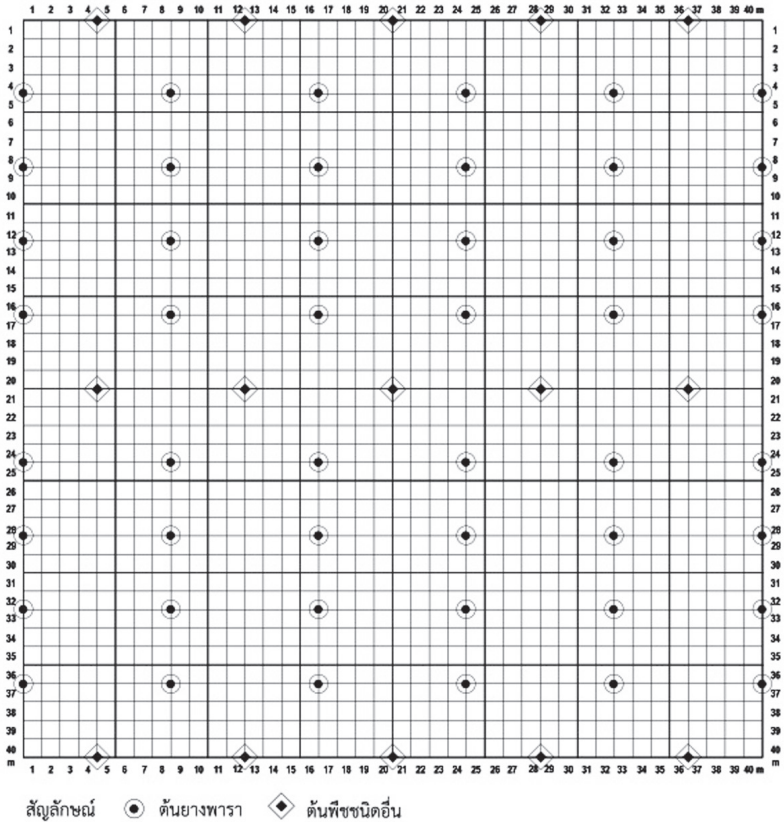
ภาพที่ 13 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวงเกษตรยางพารา แบบที่ 5
 ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 69 ต้นต่อไร่
 สลับในแถวไม้ยืนต้นอื่น 15 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนมรม/
 ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

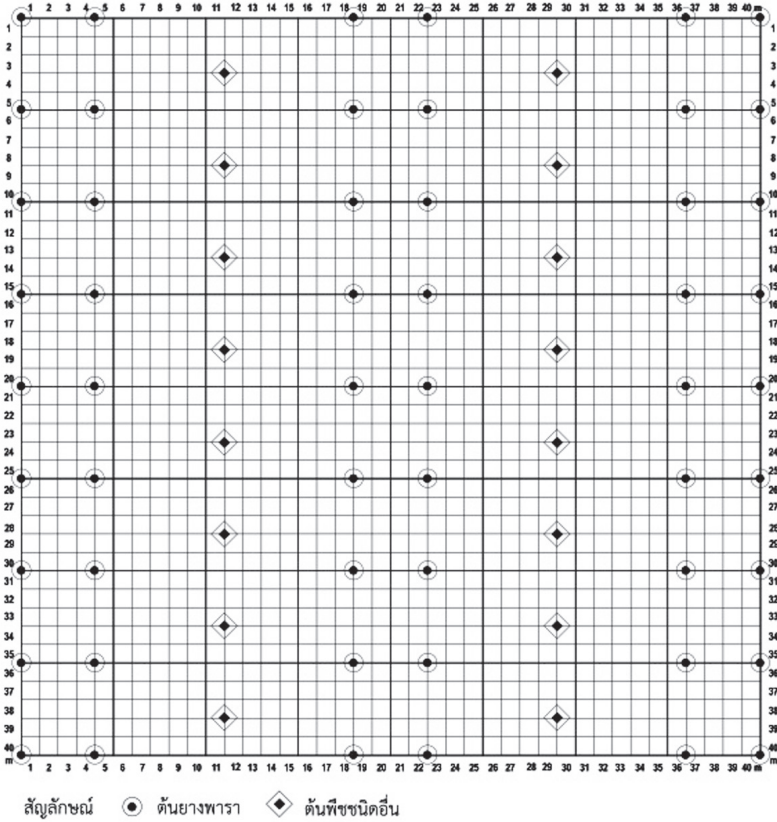
ภาพที่ 14 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 6
 ปลูกยางพาราระยะ 3x8 เมตร มีต้นยางพารา 48 ต้นต่อไร่
 ไม้ยืนต้นอื่นล้อมบังลม 24 ต้นต่อไร่ พืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/
 สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

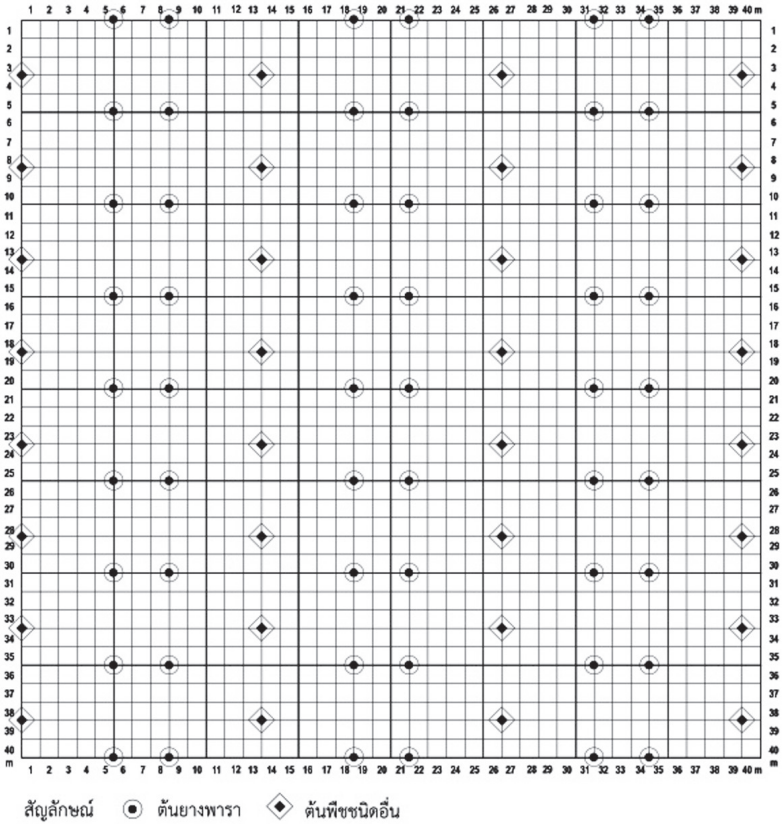
ภาพที่ 15 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 7
 ปลูกยางพาราเป็นแถบริยะ 4x8 เมตร
 มีต้นยางพารา 44 ต้นต่อไร่ ไม่ย่นต้นอื่นเป็นแนวบังลม
 12 ต้นต่อไร่ และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

ภาพที่ 16 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 8
 ปลูกยางพาราเป็นแถบระยะ 4x8 เมตร
 มีต้นยางพารา 48 ต้นต่อไร่ สลับแถวไม้ยืนต้นอื่น 15 ต้นต่อไร่
 พืชแซมทนมรม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

ภาพที่ 17 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 9
 ปลูกยางพาราขยายแถวระยะ 5x4x14 เมตร
 มีต้นยางพารา 54 ต้นต่อไร่ สลับแถวไม้ยืนต้นอื่น 16 ต้นต่อไร่
 และพืชแซมทนมรม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

ภาพที่ 18 ตัวอย่างรูปแบบการทำสวนวนเกษตรยางพารา แบบที่ 10
 ปลูกยางพาราขยายแถวคู่ระยะ 5x3x10 เมตร
 มีต้นยางพารา 54 ต้นต่อไร่ ไม้ยืนต้นอื่นเป็นแถวบังลม
 32 ต้นต่อไร่และพืชแซมทนร่ม/ผักพื้นบ้าน/สมุนไพร/สัตว์เลี้ยง

สรุปและเสนอแนะ

การทำสวนวนเกษตรยางพาราเป็นแนวทางการจัดการที่ดิน อีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับเกษตรกร ทั้งระดับครัวเรือน ชุมชน ประเทศชาติ และความมั่นคงของสิ่งแวดล้อมได้ การทำสวนวนเกษตรยางพาราจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกระบบ ส่งผลให้เกิดภูมิคุ้มกันหลายด้านให้กับเกษตรกร เช่น ภูมิคุ้มกันทางด้านอาหาร ไม่ใช่ส่วยไม่เชื่อเพลิง และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ปัจจุบันมีชาวสวนยางพาราบางส่วนได้เริ่มตื่นตัวและปรับทิศทางดำเนินงานด้านวนเกษตรเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เช่น เกษตรกรบางรายได้ดำเนินการจัดทำหรือจัดสร้างสวนวนเกษตรยางพารา มาก่อนแล้วตามความเชื่อมั่นและวิธีการของตนเอง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางได้กำหนดนโยบายให้ทุนสงเคราะห์แบบ 5 ขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นแนวทางสร้างรายได้ ช่วยแก้ไขปัญหาครอบครัว และสังคมให้กับเกษตรกร วนเกษตรยางพาราเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน โดยมีทั้งพืชปลูกทางการเกษตรร่วมกับสัตว์เลี้ยง และพืชป่าอื่นๆ ทั้งที่เป็นไม้ยืนต้นและพืชล้มลุก เป็นการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดขึ้นภายในสวนยางพาราของเกษตรกร ทั้งนี้ การทำสวนวนเกษตรยางพาราจะเกิดขึ้นมาได้ต้องมาจากการตัดสินใจเลือกของเกษตรกรเอง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ชนิดของดิน และความชอบส่วนบุคคลของเกษตรกร เป็นต้น หากมีการทำสวนยางพาราแบบวนเกษตรในระดับ

ภูมิทัศน์ จะเป็นแนวทางส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้มากขึ้น จะก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมต่อประชาชนและประเทศชาติได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การสนับสนุนระบบวนเกษตรยางพาราจะเปรียบเสมือนส่วนเสริมให้มีคลังอาหาร คลังยาสมุนไพรในที่ดินของเกษตรกร และช่วยแก้ปัญหาสังคมไปได้ด้วยในเวลาเดียวกัน สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ศักยภาพของระบบวนเกษตรยางพาราจะเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรที่ดินให้เกิดประโยชน์ได้สูงขึ้น และมีความยั่งยืนในระยะยาวสามารถตอบสนองแนวปฏิบัติตามพระราชดำริฯ ได้ สามารถตอบสนองนโยบายของรัฐบาลได้ และหากมีการขยายพื้นที่ออกไปในระดับภูมิทัศน์ จะมีผลต่อเนื่องไปสู่การช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ รวมทั้งมีส่วนช่วยแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระบบนิเวศย่อยได้แนวทางหนึ่งด้วย ซึ่งเกษตรกรสวนยางและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถร่วมมือกันผลักดันให้เกิดขึ้นได้ในอนาคต

การส่งเสริมให้ทำวนเกษตรยางพาราจะเป็นจุดแข็งของคนไทยในวันข้างหน้า เกี่ยวกับการเสนอขายผลิตภัณฑ์จากน้ำยาง ไม้ยางพารา เพราะเป็นการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การที่ประเทศไทยก้าวไปก่อนทางวนเกษตรยางพาราเชื่อว่าจะทำให้มีรายได้จากการขอเข้ามาศึกษาดูงานทางด้านวนเกษตรยางพาราในอนาคต จากเกษตรกรประเทศเพื่อนบ้านและหน่วยงานต่างประเทศที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องทางด้านนี้ ซึ่งจะเป็นการสร้างชื่อเสียงให้ประเทศไทยได้

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. 2534. เกษตรยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมวิชาการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร. 2539. ระบบเกษตรกรรมเพื่อเกษตรกร. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กวี วรกวิน. 2547. แผนที่ความรู้ท้องถิ่นไทยภาคใต้. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- กลุ่มวิจัยและพัฒนาการอนุรักษ์ดินและน้ำพื้นที่พืชไร่. 2548. ยางพารา. เอกสารวิชาการ สำนักวิจัยและพัฒนา การจัดการที่ดิน. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- โครงการนำร่องการปลูกและประเมินมูลค่าต้นไม้. 2557. คู่มือธนาคารต้นไม้. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม. กรุงเทพฯ: บริษัทเฟิสท์ออฟเซต (1993) จำกัด.
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพสธ.). 2558. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. [ออนไลน์]. ที่มา <http://www.rspg.or.th/information/index.htm> (วันที่สืบค้น 8 กันยายน 2558).
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2536. ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ในวิวัฒน์ คติธรรมนิตย์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่น.
- ประเวศ วะสี. 2538. โลกสีเขียว: จิตสำนึกใหม่ของมนุษยชาติ. ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย. สมัย อาภาภิรมย์ และเขาวานนท์ เขมฐรัตน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประเวศ วะสี. 2536. ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่น.
- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. 2554. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องศึกษาและพัฒนาการใช้ประโยชน์ผักพื้นบ้าน ไม้ผลพื้นเมืองภาคใต้ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. 2551ก. ซีเอไอ วิชาหลักวงเกษตร รหัส 542-476. (ซีดี-รอม). สงขลา: ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. 2551ข. ระบบวนเกษตรยางพาราในภาคใต้ของประเทศไทย. (ดีวีดี-รอม). สงขลา: ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. 2551ค. เอกสารประกอบการสอน วิชาหลักวนเกษตร (Principles of Agroforestry) (542-476). สงขลา: ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. 2550. ลุ่มน้ำกับชุมชน. สงขลา: ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เยาวนิช กิตติธรรกุล, สาระ บำรุงศรี, ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี, ผกาภาค ทองคำ, รินมนัส วัชรรัตน์, นรินทร์ ญัฐสารมณี และวิจิตรา อุตมะมุณี. 2557. การศึกษาเปรียบเทียบมิติความยั่งยืนเชิงบูรณาการระหว่างสวนยางพาราแบบวนเกษตรกับสวนยางพาราเชิงเดี่ยว. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอมูลนิธิพลังที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ พฤษภาคม.
- สถาบันวิจัยยาง. 2555. ข้อมูลวิชาการยางพารา 2555. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สถาบันวิจัยยาง. 2553. ข้อมูลวิชาการยางพารา 2553. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2539. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- โครงการร่วมอนุรักษ์เขาคอหงส์และหน่วยวิจัยสังคมศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม. 2555. การจัดการความรู้เรื่องการจัดการสวนยางพาราแบบวนเกษตร เพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในภาคใต้. กรุงเทพฯ: ส่วนงานวิจัยและจัดการองค์ความรู้ มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน.
- สุรางค์ เขียวหิรัญ. 2554. แนวทางการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- สะอาด บุญเกิด. 2529. หลักวนเกษตร. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุดมพร อมรธรรม. 2537. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

- อเนก นาคะบุตร. 2536. คนกับดินน้ำป่าจุดเปลี่ยนแห่งความคิด. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- Centro Agronomico Tropical de Investigacion Ensenanza (CATIE). 2015. CATIE. [on line]. Available: <http://www.catie.ac.cr/en/> [August 5, 2015].
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). 2015. Food and Agriculture Organization of the United Nations. [on line]. Available: <http://www.fao.org/home/en/> [August 6, 2015].
- Halle, F. 2005. Plaidoyer pour l'arbre. Aries: Actes sud.
- Halle, F. and R.A.A. Oldeman, and P.B. Tomlinson. 1987. Tropical Trees and Forests. Springer Verlag. Heidelberg.
- International Council for Research in Agroforestry (ICRAF). 2015. History of ICRAF and the World Agroforestry Centre. [on line]. Available: http://worldagroforestry.org/about_us/our_history [August 5, 2015].
- International Council For Research in Agroforestry (ICRAF). 1996. Imperata Management for Smallholders. United Kingdom: Natural Resources Institute.
- International Development Research Center (IDRC). 2015. IDRC: Investing in solutions. [on line]. Available: <http://www.idrc.ca/EN/AboutUs/Pages/default.aspx> [August 7, 2015].
- International Development Research Center (IDRC). 2015. The International Development Research Centre at 40. A brief history. Ottawa: IDRC.
- Kheowvongsri, P. 1994. Analyse de Quelques Systemes Agroforestiers traditionnels de Thaïlande: Apport de l'agroforesterie a la solution des problemes forestiers en Thaïlande. These de doctorat Biologie des populations et ecologie. Universite de Montpellier II.
- Kheowvongsri, P. 1990. Les Jardins a Heveas des contreforts orientaux de Bukit Barisan, Sumatra, Indonesie. DEA option Botanique Tropicale Appliquee. Universite de Montpellier II.
- Nair, P.K.R. 1989. Agroforestry System in the Tropics. Dordrecht: Kluwer Academic Publishing. Wallingford: Wheatons Ltd.

- Raintree, J.B. 1987. An Introduction to Agroforestry Diagnosis and Design. Nairobi: ICRAF.
- Raintree, J.B. and A. Young. 1983. Guidelines for Agroforestry Diagnosis and Design: Draft for Comment : an Introduction to the ICRAF Methodology. Nairobi: International Council for Research in Agroforestry, ICRAF.
- The University of the United Nations (UNU). 2015. History and Background of The University of the United Nations. [on line]. Available: <http://unu.edu/about/unu/history#overview> [August 5, 2015].
- Wikipedia. 2015a. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). [on line]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Food_and_Agriculture_Organization_of_the_United_Nations [August 9, 2015].
- Wikipedia. 2015b. International Development Research Center (IDRC). [on line]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Development_Research_Centre [August 9, 2015].
- Wikipedia. 2015c. World Agroforestry Centre. [on line]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/World_Agroforestry_Centre [August 11, 2015].
- Wikipedia. 2015d. Centro Agronomico Tropical de Investigacion y Ensenanza. [on line]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/Centro_Agronomico_Tropical_de_Investigacion_y_Ensenanza [August 7, 2015].
- Wikipedia. 2015e. The University of the United Nations (UNU). [on line]. Available: https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_University [August 8, 2015].
- Young, A. 1989. Agroforestry for Soil Conservation. Science and Practice of Agroforestry (Kenya) No.4. International Council for Research in Agroforestry (Kenya). Wallingford: CAB International.
- Young, A. 1988. The potential of agroforestry for soil conservation. In Land Conservation for Future Generation. (ed. Rimwanich, S.). Proceedings of the 5th International Soil Conservation Conference, Bangkok, Thailand. January 18-29.

บันทึก

บันทึก

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

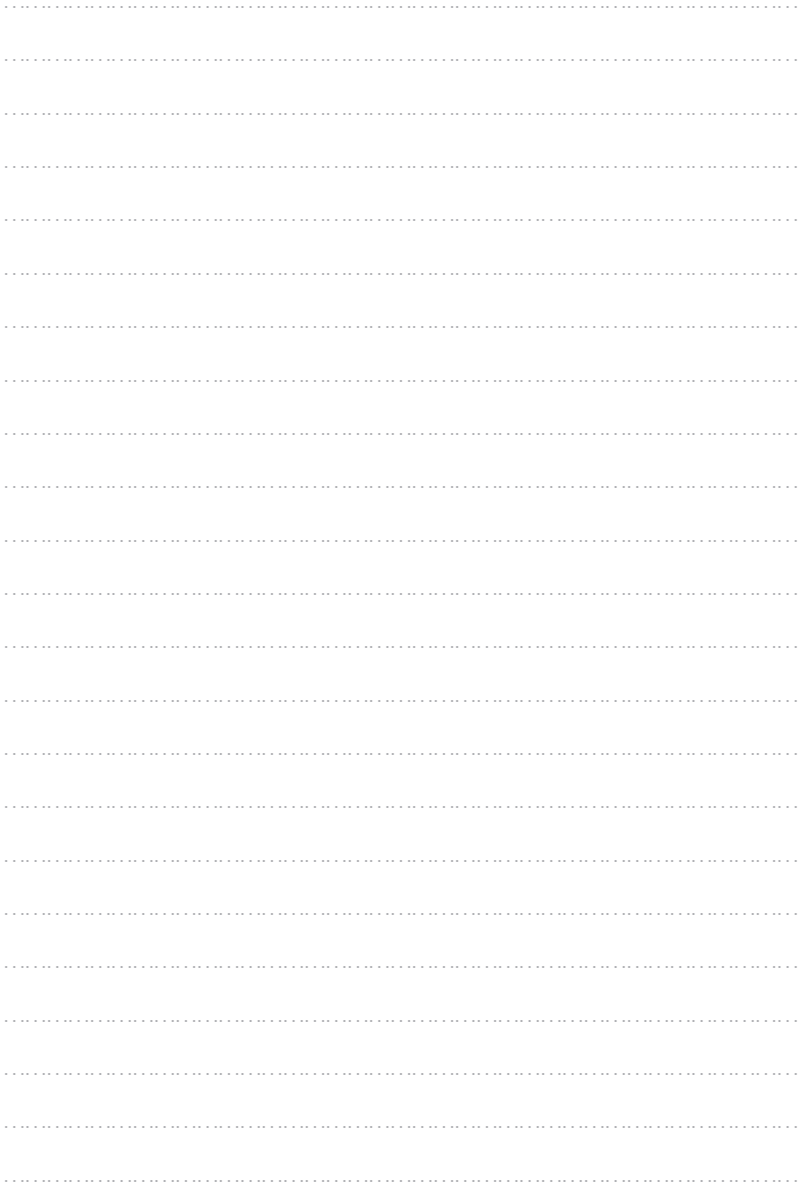
.....

.....

บันทึก

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

บันทึก

A page of dotted lines for writing a record or diary. The lines are evenly spaced and run horizontally across the page.

ผศ.ดร.ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี

Assist. Prof. Dr.PRAMOTH KHEOWVONGSRI

Docteur (Biologie des population et ecologie)

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112

โทรศัพท์ (66)0-7428-6001

โทรสาร (66)0-7455-8803

E-mail: pramoth.k@psu.ac.th

ดร.สุรชาติ เพชรแก้ว

Dr.SURACHART PECHKEO

Ph.D. (Plant Science)

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112

โทรศัพท์ (66)0-7428-6183

โทรสาร (66)0-7455-8803

E-mail: surachart.p@psu.ac.th

